№ 98 ՇԱԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 12

1907

ԵՐԵՍՈՒՆԵՒՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարուանը 6 րուբլի. [illegible] ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊԷԿՈՎ

Թղթերը ուղղել են խմբագրութեան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16. Adr. Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնները ընդունւում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարւում է իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 12 № 98

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՄՇԱԿ"

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՆՈՐԻՑ 1907 ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(35-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն ամսվանը 9 ր., ինն ամսվանը 8 ր., 8 ամսվանը 7 ր., [illegible] 1 րուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԻ. [illegible] 20 ֆրանկ. [illegible] 10 րուբլի։

«Մշակի» գրքի կարելի է ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ. [illegible]

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ կարելի է վճարել ՄԱՍ-ՄԱՍ.

[illegible] ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», [illegible] TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւնները ընդունւում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԻՆ ՉԻ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

[illegible] հօրեղբօր որդի՝

Արտեմ Խաչատրեան Խօջա-Էյնաթեանի

մահը, և խնդրում շնորհ բերել բարեկամներին, ազգականներին և ծանօթներին յուղարկաւորութեանը կիրակի, ամսիս 13 ին, առաւօտեան 10 ժամին իր բնակարանից, որ գտնվում է Ելիզավետինսկի փողոցում, № 70, դէպի Վանքի եկեղեցին, իսկ այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը։ Ամրիծքը շաբաթ, երեկոյեան 7 ժամին։

25% զուտ արդիւնքից յատկացվում է յօգուտ հայ սովեալների

Կիրակի, մայիսի 13-ին

Թիֆլիսի Ժողովարանի այգում

Յօգուտ Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան

կը կայանայ

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԶԲՕՍԱՆՔ

ՀԱՄԵՐԳ «Արևելեան Երաժշտական Ընկերութեան»

Պ. Քեռիչեանի ղեկավարութեամբ, այգում, խխունջի մէջ։ (Հայկական, վրացական և պարսկական եղանակներ)։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Կը կատարէ երգեցիկ խումբը պ. Մանուկեանի ղեկավարութեամբ։

Վիճակախաղ, կարթ, բախտի տակառ, բլրակ (горка), petit chevaux, հանրամատչելի բուֆետ, երկու երաժշտական խումբ։

Մուտքը մեծերի համար 40 կոպ., երեխաների, աշակերտների (համազգեստով) և զինւորների համար 20 կոպէկ։

Համերգը կը սկսվի ժամը 7-ից

Համերգից յետոյ ՊԱՐԵՐ

Զբօսանքը կը սկսվի ժամը 4-ին և կը վերջանայ գիշ. ժամը 12-ին։ Կոնտրմարկա չէ տրվում։

առ. (ու. շ. կ.) 2—3

Շաբաթ, մայիսի 12-ին

Թիֆլիսի Ժողովարանի այգում

ՅՕԳՈՒՏ

Աշխատանքի տան Հայուհեաց „Մեղու" Ընկերութեան

ԿԸ ԿԱՅԱՆԱՅ

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ՄԵԾ ԶԲՕՍԱՆՔ

ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

ԾՐԱԳԻՐ

Երկու երաժշտական խումբ (եւրոպական և ասիական)։ Մանկական երգեցիկ խումբ 10 տարեկան խմբապետի ղեկավարութեամբ

Օդապարիկ (ժամը 6-ին)։ Մանկական խաղեր (ժամը 4-ից)։ Երեխաների հանդիսաւոր ընթացք դրօշակներով։ Մի հեքեաթ 5 կենդանի պատկերներով։ Բերուսներ մրցանակներով (ժամացոյց և այլն)։ Տիկնիկ, օղակների խաղ, վիճակախաղ, կարթ, Սանխօ-Պանչօ, նոր խաղ «Տիւռնիկէ» (մեծերի համար), petits chevaux, լոտո (ցերեկվայ ժամը 12-ից), կոնֆէտի, ծաղիկներ, բուֆէտ։

Մուտքը մեծերից 25 կ., երեխաներից 15 կ.

(առ.) 3—3

300,000

150,000-ՌՎ

Բացատրութիւնը մայիսի 13-ին

առ. (հ. ու. շ.) 3—3

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԶԲՕՍԱՆՔ-ՃԱՄԲՈՐԴ

Նրանք, որոնք կիսահիւանդ, յողնաբաստակ են, մանկութիւնից սակաւարիւն և սրանց հետևանք ունին թոքերի, կրծքի, ժկանունքի, կոկորդի հիւանդութիւն, թուլակազմ են, նեարդները քայքայված՝ շարունակ տենդ ունեն, դիւրագրգիռ են, նիհարում են, ախորժակ ու հանգիստ քուն չունեն, ծանր հիւանդութիւնից յետոյ թոքերի մէջ մնացել է ախտ, հազում են, շնչասպառ լինում, շուտ յոգնում, մրսկոտ են, տաքանում, քրտնում են, շարունակ ունեն հարբուխ, լսողութիւնն օր-օրի վրա թուլանում է, կամ արդէն շատ ծանր են լսում, թոքերի բորբոքումից յետոյ մնացել է բրօնխիտ, պլեւրիտ, վարակվել են Կօխի բացիլներով, ժառանգական թոքախտ ունեն,—հրաւիրվում են երեք ամսով մասնակցել առողջապահական զբօսանք ճամբորդին, որ կայանալու է առաջիկայ յունիսի 10-ից մինչև սեպտեմբերի 10-ը։

—

Հիմնովին ուսումնասիրած լինելով այն ռէժիմը, որը ապացուցանում է, թէ տուբերկլեօզ՝ անպայման բուժելի է, (եթէ սահմանից արդէն չէ անցել) և փորձով համոզված լինելով, որ նշանաւոր և տիեզերահռչակ պրոֆեսոր-բժիշկների դեղօրայքը ոչինչ են համեմատաբար այն հրաշագործ ռէժիմին, որով այժմս բժշկում են վերև թւած հիւանդութիւնները՝ ցանկալի է, որ ձեռնհասները օգտվեին մեր երկրից գնացող այս առաջին առողջապահական զբօսանքից։

—

Ճանապարհը II կլաս ճեպընթաց, փառաւոր հաճոյք և անդորրութիւն։

Վճարը երեք ամսվայ համար 1000 ր.։ Սրա մէջ են՝ ճանապարհածախս, ուտելիք, բնակարան, բժիշկ, սանատորիա, կուրօրտ, զուարճութիւն և հաճոյք, թատրոն երաժշտութիւն, մուզէյ, պատկերասրահ, նորութիւններ և այլն և այլն։

Աշխարհատեսութիւն՝ Գերմանիա, Բելգիա, Հօլանդիա, Անգլիա, Ֆրանսիա, Իտալիա, Տիրօլ և Աւստրիա։ Այս բոլոր երկրների նշանաւոր քաղաքներն ու վայրերը։

50 օր սանատորիաներում և կուրօրտներում

40 օր զբօսանք, հաճոյք և աշխարհատեսութիւն

Մասնակցել կամեցողները պէտք է մինչև այս մայիսի 20-ը պայմանաւորված լինեն, որովհետև արտօնված տոմսակների թիւը այդ օրը հաղորդվելու է Լօնդօն և սրանից յետոյ վճարը կարող է շատ մեծ տարբերութիւն անել։

Մանրամասնութիւններն ամեն օր երեկոյեան ժամը 6 և կէսից մինչև 7 և կէսը տեղեկանալ պ. Տիգրան Նազարեանից։

Тифлисъ, Контора редакціи Агбюръ-Таразъ, Мадатовская, 5. 5—10

Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Վարչութիւնը

Պատիւ ունի յայտնելու ընկերութեան մեծարգոյ անդամներին, որ կիրակի, մայիսի 13-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, քաղաքային տան դահլիճում նշանակված է երկրորդ անգամ տարեկան ընդհանուր ժողով։

ԶԲԱՂՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

1) 1906 թ. հաշւետուութիւնը։
2) 1907 թ. նախահաշիւները։
3) Վերստուգող Յանձնաժողովի զեկուցումը։
4) Ընկերութեանը կտակած հանգուցեալ Յովհ. Խուդադեանի քարվանսարայի վերաշինութեան հարցը։
5) Վարչութեան 4 անդամների, 4 փոխանդամների և վերստուգող յանձնաժողովների 3 անդամների ընտրութիւնը։
6) Որբանոց-դպրոցի հարցը։
7) Ընթացիկ հարցեր։

Այս ժողովը կը կայանայ քանի անդամ որ ներկայ լինի։ (ա. օ.) 3—4

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Մեծ-Վանքի փողոց, № 5, ոչ հեռու Ալէքսանդրեան այգուց.

Վճարն է խորհրդի համար 50 կոպ.

Հեռախօս № 481.

Ընդունելութիւնը ժ. 11—5 ժ.

ԲՈՒԴԷՆԿՕ.—Ներքին հիւ. կիրակի 3—4 ժ.։
ԵԱՆՁԷՎՍԿԻ.—Ականջի, քթի և բգի, ամեն օր ժ., 2—3։
ՎՆՈՒԿՕՎ.—Վիրաբուժ. ամեն օր 2—3 ժ.։
ԳՕՐՕԲՑՕՎԱ.—Մասսաժ. ամեն օր 11—5։
ԱՍՊԻՍՕՎ.—Ականջի, բգի, քթի. երկ., երեք., շաբ. 1—2, չորեք., կիր. 12—1։
ՆՕՎԻՑԿԻ.—Կանանց, երեխ., ամեն օր 1—2 բացի կիրակի օր։
ՊԱՒԼՕՑԿԻ.—Վիրաբ. ամենայն օր 12—1։
ԳՕՐԱԼԵՎԻՉ.—Ներքին, ամեն օր 1—2։
ՆԷՌՒՑՄԻՆ.—Աչքի. երկ., չոր., հինգ., ուրբ., 12—1։
ԻՆԱԵՎ.—Կանանց. ամեն օր 4—5
Կին բժ. ԻՕՍԵԼԻԱՆԻ.—Կանանց. երկուշ., չոր., հինգ. ուրբ., կիր. 11—12։
ՏԷՏՐԱՁԷ.—Կաշուի, վեներ. ամեն օր 1—2
ԲՕԺՕՄՍԿԻ.—Ներքին հիպնօզով, ամեն օր 4—5։
ՄՕՆՍԷ.—Երեխ. երեքշ., հինգշ., շաբ., 4—5 ժ.
ՆԵՎԶՕՐՕՎՆԱ.—Ատամի հիւ. ամեն օր 11—5, կիր. 1—3։
ԳԻՎԱՐՍԿԻ, ԶՈՒԴՆՕՎՍԿԻ } կլինիքական անալիզներ։
ԵՐՄՕԼԱԵՎ.—Ներք. երեխ. ամեն օր 11—12 ժ.։

Բժշկական համախորհուրդներ, մասսաժ, սըրսկումն, անդամահատութիւն, անալիզ, հիպնօզ, սանիտարների և սպասաւորների քննութիւն—ըստ համաձայնութեան։

առ. (ա. օր.) 93—143

ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Անաստասէվսկայա փողոց, տուն № 18, հեռախօս 966։

Հիւանդ կանանց ընդունելութիւնը ամեն ժամանակ նախորդ յայտարարութեան համաձայն։

Երթևեկ հիւանդների ընդունելութիւնը ամենայն օր ցերեկվայ ժամը 11—12, հետևեա բժիշկների ձեռքով.

Ա. Ր. Ֆիշէր.—երեքշաբթի, շաբաթ։
Ա. Գ. Բարսուկով.—չորեքշաբթի։
Ս. Պ. Շահ-Պարոնեան.—կիրակի, հինգշաբթի։
Ա. Ա. Նովիցկի.—երկուշ. ուրբաթ։

Երեխաների հիւանդութիւնների համար Ն. Զ. Ումրիկօվը հիւանդ երեխաներին ընդունում է երկուշաբթի և հինգշաբթի օրերը, 2—3 ժ.։

Հիւանդանոցին կից կատարվում են քիմիկօ-միկրօսկօպիական հետազօտութիւններ՝ մէզի, խորխի և այլն։

Ծծմայրերի քննութիւն, ծաղկի պատուաստումն և այլն։

(հ. շ. ե.) 36—50

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

„ՍԱՓՐԻՉ"

Հումօր, սատիրիկ-սիմվօլիք

ամսաթերթի

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լոյս տեսաւ

VIII-րդ համարը,

որը և ուղարկվեց բաժանորդներին նաև

„ԱՆԻ"

հրատարակչ. ընկեր. բոլոր նամակների I սերիան, 8 հատ, գինն է 60 կոպ.։

Բաժանորդներին ուղարկվեց ձրի իբրև «Սափրիչի» 1 պրէմիան։

Տարեկան բաժանորդագինն է պրէմիայով 2 րուբլի, իսկ Անդրկասպեան երկրի և արտասահմանի համար 2 րուբլի 50 կոպ.։

Հասցէ՝ С. П. Б. Казанская 46 18.

«ՍԱՓՐԻՉ»-ի խմբագրութիւն

(ե. շ.) առ. 22—25

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.

Պարլամենտական կարգեր. Պարսկաստանի դէպքերը. Վերջին տեղեկութիւններ. Օգնութեան գործը. Մամուլ. Թիւրքահայերին շուտափոյթ օգնութիւն է հարկաւոր, Մեռնող ազգութիւն. Համառուսական ուսուցչական միութիւն. Հայոց միջնակարգ դպրոցները և համալսարանները. Սօցիալ-դեմօկրատների կօնգրէսը. Հայոց ազգագրական ընկերութեան խորհրդի որոշումը Անիի վերաբերութեամբ. Տեղեկութիւններ գաւառից, Ինչպէս ապրենք. Պետական Դումա. Բաց նամակ. Մի փոքրիկ պատասխան. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր. Ոստիկանական տեղեկութիւններ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Օրուան կեանքէն։

ՊԱՐԼԱՄԵՆՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

I

Պետական Դուման վերջին ամսվայ ընթացքում փորձութեան ծանր օրեր տեսաւ։

Տեղի ունեցան մի շարք դէպքեր, որոնք ռուսական պարլամենտի թշնամիների համար առիթներ էին ներկայանում Դուման տապալելու։

Ծայրայեղ աջակողմեան պատգամաւորները այլ ևս չէին ծածկում իրանց յետին մտքերը և Դումայի մէջ ակնարկներ էին անում Դումայի արձակման մասին։ Նրանք չէին քաշվում ամենակոպիտ և վիրաւորական բառերից թէ Դումայի, թէ նրա նախագահի և թէ միւս պատգամաւորների վերաբերութեամբ։ Դումայի նախագահը ստիպված զգաց իրան մի քանի անգամ նիստից հանելու աջակողմեան պատգամաւորներից մի քանիսին և յետոյ զրկել նրանց Դումա յաճախելու իրաւունքից որոշ ժամանակով, այն է 15 նիստ։

Աջակողմեանները, չընդունելով Դուման, գործում են Դումայից դուրս բաւական եռանդով և աշխատում են առաջ բերել շարժումներ Դումայի և նրա մեծամասնութիւն կազմող դեմոկրատական տարրերի դէմ։

II

Կարևոր է, սակայն, նկատել, որ աջակողմեանների բռնած դիրքը ժողովրդականութիւն չէ գտնում։ Հասարակութիւնը տեսնում է, որ իրանք աջակողմեանները դրական ծրագիրներ չեն մղում ասպարէզ, միայն պախարակում են ուրիշների ներկայացրածները, հեգնում են, հայհոյում են, ազմկում են և խանգարում են Դումայի գործունէութիւնը։ Այդպիսի վարմունք ստեղծում է նրանց համար աննպաստ, յաճախ ծաղրական և զաւեշտական դիրք։

Եւ կարելի է համարձակ ասել, որ Պետական Դումայի աջակողմեանները ամենամեծ հարուածը հասցրին ռուսական աջակողմեան կուսակցութեանը։ Ժողովրդի համար պարզվում է, որ նա սպասելիքներ չունի աջակողմեաններից իր կեանքը վերանորոգելու և բարւոքելու համար։

Երկրորդ Պետական Դումայի գործունէութեան շնորհիւ առաջ եկած այդ աննպաստ եզրակացութիւնը աջակողմեանների վերաբերութեամբ, ինքն ըստ ինքեան մի մեծ և արդիւնաբեր ծառայութիւն է ազատագրական գործի աջողութեան համար։

III

Պետական Դումայի դրական և ազատագրական գործունէութիւնը պատկանում է դեմոկրատական համախմբումներին և նրանց մէջ առանձնապէս ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան։

Ինչպէս այդ կուսակցութիւնն է կազմում Պետական Դումայի գոյութեան հիմքը։ Նա վերցրել է իր վրա ստեղծագործական աշխատանքի, օրէնսդրական մտածողութեան և պարլամենտական գործունէութեան գլխաւոր ծանրութիւնը։ Նա հաստատ և ամուր կերպով կպչել է պարլամենտական գործունէութեան գաղափարին և ամեն եռանդով ձգտում է մարմնացնել պարլամենտը ռուսական կեանքում, դրա մէջ տեսնելով պետութեան վերանորոգութիւնը, ժողովրդի ազատութիւնը։

Ծայրայեղ ձախակողմեան կուսակցութիւնները օրէնսդրական ծրագիրներ շատ քիչ են մշակել և աւելի գնահատում են բողոքողների ու վերջնական նպատակներ առաջ մղողների ասպարէզում մնալ, քան սովորական պարլամենտական գործողների դերում հանդէս գալ դիջումներով ու սակարկութիւններով։

IV

Պարլամենտը Ռուսաստանում շատերի համար դեռ օտար մի բան է։ Նա նորութիւն է, որ պէտք է ժողովրդականութիւն նուաճի իր համար։

Իսկ ինչով նա կարող է այդ անել։

Երկու բարեմասնութեամբ։

Անողոք կռւով հին կարգերի դէմ և դրական ծրագիրների իրագործութեամբ։

Միայն բողոքը, որքան էլ նա ազնիւ և ուժեղ լինի, դեռ չէ կարող գոհացնել ժողովրդին։ Անհրաժեշտ է դրական գործունէութիւն, անհրաժեշտ է ազդեցութիւն իրական կեանքի պայմանների և երևոյթների վրա։

Եւ ահա ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան մէջ մենք տեսնում ենք անընկճելի եռանդ և ձգտում գործելու այդպիսի ուղղութեամբ, այն է՝ մաքառելու հին կարգերի դէմ և իրականացնելու նոր օրէնսդրական կարգեր։

Ասպարէզը փշոտ է և դժուար, բայց ժողովուրդը սկսում է վստահութեամբ նայել իր գործողների վրա և հաւատում է, որ նրանք են, որ հարթում են պարլամենտական կեանքի և ժողովրդական ազատութեան ուղիները։

Ս. Քալանթար

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

—

«Մշակի» այսօրվայ համարում տպված Շահին և Պարսկական Մէջլիսին Վեհ. Կաթողիկոսի կողմից ուղղված հեռագիրը, ինչպէս և վերջին խլրտումները և յուզմունքները Պարսկաստանի զանազան կէտերում, ստիպում են մեզ նորից դառնալ պարսկական սահմանադրութեան հարցին։

Այդ կարևոր է ևս առաւել այն պատճառով, որ տեղական մի քանի լրագիրներ, բոլորովին անտեղեակ և անծանօթ Պարսկաստանում ներկայումս ծաւալված շարժման իսկական բնաւորութեան հետ, այնպիսի եզրակացութիւններ և կարծիքներ են յայտնում, որոնք միանգամայն հակասում են իրերի իսկական վիճակին և մերկացնում են հեղինակների մակերևոյթային ուսումնասիրութիւնը։ Բազարները կապելու, այսինքն խանութները փակելու փաստին տրվում է այնպիսի կարևորութիւն, ընդունելով իբրև մի արտակարգ և բացառիկ երևոյթ, որ երբէք նա չէ կարող ունենալ, որովհետև ով փոքր ի շատէ ծանօթ է Պարսկաստանին, ուսումնասիրել է պարսկական ժողովրդի կեանքը, նա քաջ գիտէ, որ բազարները փակելը մի սովորական և վաղեմի երևոյթ է, որ շարունակ արտայայտվել է պարսկական կեանքի մէջ դարերից ի վեր։ Հետևաբար, այդպիսի մի սովորական երևոյթը համարել արտակարգ և նրա վրա եզրակացութիւններ հիմնել, աւելի քան անտեղի է։

Պարսկաստանի ներկայ շարժումը, մեր ձեռքին ունեցած փաստերի հիման վրա, մենք չենք կարող համարել բուն ժողովրդական և ազատագրական շարժում։ Այդ շարժումը դեմօկրատիական ոչ մի բնաւորութիւն չէ կրում, հետևաբար և նա դժուար թէ վերջանայ ժողովրդի կամ ժողովրդապետութեան կատարեալ յաղթանակով։

Ժողովրդական յաղթանակ կը լինի միայն այն ժամանակ, երբ կը մշակվի և կը հրատարակվի այնպիսի հիմնական օրէնսդրութիւն, որ տայ Իրանի ամբողջ ազգաբնակութեան, առանց ցեղի, դասակարգի և կրօնի խտրութեան, միահաւասար և լիակատար իրաւունքներ ու ազատութիւն։

Եւ սակայն ինչ ենք տեսնում մենք։

Նախ՝ պարսկական Մէջլիսը կամ պարլամենտը բաղկացած է այնպիսի անդամներից, որոնք գլխաւորապէս բիւրօկրատիայի, բուրժուազիայի, հոգևորականութեան, վաճառականութեան և կալուածատիրութեան ներկայացուցիչներ են։ Հողագործ կամ երկրագործ, բուն աշխատաւոր գիւղացիական ազգաբնակութիւնը գրեթէ չունի ներկայացուցիչներ Մէջլիսի մէջ։ Նոյն երևոյթը և կրկնվում է տեղական պարլամենտների կամ «անջումանների» մէջ։ Երկրորդ՝ հիմնական օրէնսդրութեան կամ «կանունի-էսասի»-ի խմբագրութիւնը կատարվում է այն ձևով, որ ոչ-մահմեդականները, այլացեղ հպատակները, ինչպէս հայեր, ասորիներ զրկվում են սահմանադրական և պարլամենտական կեանքի և գործունէութեան մասնակցելու իրաւունքից։ Եւ այդ հանգամանքը հարկադրել է պարսկահայերին դիմել հայոց Կաթողիկոսի միջնորդութեան և խնդրել, որ սահմանադրական բարիքները հաւասարապէս տարածվեն բոլոր հպատակների և քաղաքացիների հետ միասին նաև հայերի վրա, որոնք կազմում են Իրանի բնիկ ազգաբնակութեան մի մասը։

Երրորդ, Պարսկաստանի զանազան անկիւններում սաստիկ պրօպագանդա է կատարվում եւրօպական կուլտուրայի դէմ, գլխաւորապէս հոգևորականութեան ձեռքով։ Ամեն տեղ քարոզվում է այն միտքը, որ պարսիկները չը գործածեն օտար երկիրներից, Ռուսաստանից և Եւրօպայից բերած ապրանքներ՝ շաքար, մանուֆակտուրային ապրանք, մի խօսքով քարոզվում է տնտեսական, առևտրական և կուլտուրական կապերը խզել Եւրօպայի հետ և բաւականանալ միայն պարսկական արդիւնաբերութեան արդիւնքներով։ Իսկ դա նշանակում է՝ կռիւ առ հասարակ եւրօպական կուլտուրայի, եւրօպական պրօգրէսի դէմ։

Մի երկիր, որ կամենում է իր մէջ մտցնել սահմանադրականութիւն, պարլամենտարիզմ, ուրեմն եւրօպական կարգ և կանոն, մի՞թէ պէտք է խուսափէ եւրօպական կուլտուրայից և պրօգրէսից։

Պարսկական ներկայ շարժումը ունի բազմաթիւ ճիւղաւորութիւններ։ Ժողովրդական տարր այդ շարժման մէջ շատ քիչ կայ. քիչ է և հանրամարդկային, պրօգրէսիստ տարրը։ Գլխաւոր դեր այդ շարժման մէջ կատարում են համիսլամիստ-կղերական և բուրժուական տարրերը, որոնք կամենում են սահմանափակել Շահերի բռնապետական, միահեծան իշխանութիւնը։ Կռիւը, որ յայտարարված է օտարազգի տարրերի և եւրօպական արդիւնաբերութեան դէմ, կարող է

վերջ ի վերջոյ ստեղծել օլիգարխիական կառավարութիւն և աւելի մեծ ու նոր բարդութիւններ առաջ բերել։

Մենք կը վերադառնանք այդ խնդրին։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կաթողիկոսի հեռագիրը Կայսրին

Ամենայն Հայոց Վեհ. Կաթողիկոսը մայիսի 10-ին հետևեալ հեռագիրն է ուղղել Թագաւոր Կայսրին.

«Նորին Կայսերական Մեծութեան Թագաւոր Կայսր Նիկոլայ II-ին, Պետերբուրգ.

Թոյլ տուէք և ինձ, Հայկական հնագոյն Եկեղեցու ծերունի Պետս, ամենահպատակօրէն արտայայտել անհուն ուրախութիւնը, որ զգացի, իմանալով, որ Ձեր Մեծութեան անձի դէմ ուղղված մահափորձի չար դիտաւորութիւնը իր ժամանակին յայտնվել և խափանվել է ի մեծ ուրախութիւն ամենքի, իմ և իմ հօտի։ Թող Տէր-Աստուած պահպանէ Ձեզ յերջանկութիւն բոլոր ձեր հաւատարիմ հպատակների։

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Մկրտիչ

Կաթողիկոսի հեռագիրը Պարսից Շահին եւ Մէջլիսին

Նորին Մեծութիւն Պարսկաստանի Շահնշահին, պատճէնը՝ Պարսկական Մէջլիսին։

Տեղեկանալով, որ սահմանադրական օրէնսդրութեան վերջնական խմբագրութիւնը տեղի է ունենում, շտապում եմ յոյս արտայայտել, որ Իրանի բնիկ ազգաբնակութեան մի մասը կազմող իմ հայ ժողովուրդը չի զրկվի Սահմանադրութեան բարիքները վայելելուց։ Իբրև հաւատարիմ հպատակներ Ձեր նախնիքների, Ձեր Մեծութեան և իբրև քաղաքացիներ մեծն Իրանի, հայերը իրաւունք ունեն վայելելու նոյն հաւասար իրաւունքները, ինչպէս միւս պարսից հպատակները և քաղաքացիները։

Իբրև հոգևոր պետ Իրանի հայ ժողովրդի, հայցում եմ Ձեր կայսերական Մեծութեան պաշտպանութիւնը և բարձր արդարութիւնը և յոյս ունեմ, որ Ձեր Մեծութիւնը, ինչպէս և Մէջլիսը ոչ մի խտրութիւն չէք դնի պարսիկների և հայերի մէջ, նկատելով նրանց հաւասար իրաւանց տէր, իբրև հաւատարիմ հպատակներ և մեծն Իրանի հարազատ զաւակներ։

Մկրտիչ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

—

Այս հեռագիրը հետևանք է մի հեռագրի որ, Ատրպատականի Թեմակալ առաջնորդ Եղիկ արքեպիսկոպոսը ուղղել է Թաւրիզից Վեհ. Կաթողիկոսին.

«Թեհրանում նոր մշակվող օրէնսդրութեամբ այլացեղները զրկվում են մահմեդական տարրի հետ հաւասար իրաւունքներ ունենալուց։ Այդ մասին պարսկահայերի կողմից դիմումներ եղան։ Աղերսում ենք Ձեր Վեհափառութիւնից անմիջական հեռագրական միջնորդութեամբ դիմել ուղղակի առ Շահնշահը, որպէսզի իր հպատակների իրաւանց մէջ խտրութիւն չը դրվի։

Եղիկ արքեպիսկոպոս

—

Կովկասի Փոխարքան թոյլատրել է մասնակարտական դրամագլխից 470 րուբլի տալ Երևանի նահանգի Սարուխանլու գիւղի բնակիչներին, 459 ր. Կալլի-Ալահվերդի գիւղին, 2178 րուբլի Նարատուզին, (Նոր-Բայազէտի գաւառ), 569 ր. Զանգեզուրին, 507 ր. Իսդելին և 149 ր. Շարուր-Դարալագեազի Ալիխան-Պանսին։

—

Թեհրան, 10 մայիսի։ Քաղաքումս հրատարակել են հակադինաստիական թռուցիկներ։ Շատ քաղաքներում բացվել են ինքնակոչ մէջլիսներ, որոնք լիակատար անիշխանութիւն են սերմանում։ Թաւրիզում յուզմունքները շարունակվում են։ Քիրմանշահում և Շիրազում լիակատար անիշխանութիւն է։ Ռէշտում, քաղաքացիները յեղափոխականների հետ ստիպեցին դադարեցնել աշխատանքները մաքսատան և հեռագրատան մէջ։

Սահմանադրութեան հիմնական օրէնքների յաւելեալ կանոնները մշակելու ժամանակ, Մէջլիսի պատգամաւորների մեծամասնութիւնը պարզաբանվեց բոլոր ազգութիւնների իրաւունքները հաւասարացնելու մտքով։

Լարիստանի կառավարիչ Շահի եղբայրը ոտքի է կանգնեցնում պատերազմական թափառական ցեղերին և ժողովում է լաւ զինված զօրք։

(«Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 10 մայիսի։— Ի նկատի առնելով «Փայլակ» լրագրի № 11-ում տպված ինսինուացիաները, որ իբր ես կեղծ տեղեկութիւններ եմ հաղորդել «Դաշնակցութեան» գործունէութեան վերաբերութեամբ, ես առաջարկել եմ պատգամաւոր Տէր-Աւետիքեանին միջնորդ դատարան՝ պարզելու նրա դերը «Փայլակում» երևացած յօդուածի վերաբերութեամբ։ Ես իմ կողմից դատաւորներ ընտրել եմ բժիշկ Զաւրեանին և պատգամաւոր Աճէմեանին։

Դումայի անդամ Աթաբէգեան

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

I

Ղազախի գաւառի կարօտ գիւղերին նորից բաժանված է մի հազար րուբլի կորեկի սերմացու ձեռք բերելու համար։

Նպաստներ այդ նպատակով ստացել են հետևեալ 8 գիւղերը.

Բաղանիս	260	րուբլի
Քրդեվան	151	»
Ջարխէչ	132	»
Թալա	123	»
Վ. Աղդան	106	»
Ն. Զամբարակ	105	»
Գօշավանք	92	»
Սոի (լրացուցիչ)	7	»
	976	ր.

Նպաստամատոյց Յանձնաժողովի կողմից Ղազախի գաւառ գնացած լիազօր Տէր-Պօղոսեանը այցելել է Կողբ գիւղը և տեղական ներկայացուցիչների հետ միասին կազմել այն կարօտեալների ցուցակը, որոնց պէտք է նպաստ տրվէր ունելիք հայթայթելու համար։

Նոյնպիսի ցուցակ կազմված է նաև Բարանա գիւղի վերաբերութեամբ, որտեղ արձանագրված են ծայրայեղ չքաւորութեան մէջ 43 ընտանիք 235 շնչով։

II

Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը կարգադրել է, որ Կողբ գիւղի կարօտեալների համար ուղարկվի մի վագօն ցորեն։ Վագօնը ներկայումս ճանապարհին է։ Նա կը հասնի Սադախլու կայարանը, որտեղից գիւղացիները իրանց սայլերով կը տեղափոխեն ցորենը մինչև իրանց գիւղը։

Ինչ վերաբերում է Շամշադինի վիճակի կարօտեալ գիւղացիներին, որոնք մինչեւ չեն ունեցել գարի ցանելու, որոշված է տալ մի մասնաւոր օգնութիւն կորեկ գնելու և սերմանելու համար։ Նաև կը տրվի ուտելու ցորեն այն չքաւորներին, որոնք մնացել են բոլորովին անօգնական և ներկայումս կերակրվում են խոտեղէնով։

Շամշադինի շրջանի գիւղերը կարիք ունեն մինչև առաջիկայ հունձը։ Տափաբակում հունձը կը սկսվի մի երեք շաբաթից յետոյ, իսկ լեռնային մասերում երկու երեք-ամսից յետոյ։

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՛վ ասում է այժմ Դաշնակցութիւն, նա էլ հասկանում է սօցիալիստական կուսակցութիւն։ «Փայլակ»-ը մեզ աւետեց նոյնիսկ, որ Միջազգային Սօցիալիստական Բիւրօն քնքուշ հոգածութիւնն է ունեցել հրաւիրելու իր նոր պաշտօնակցին, որպէսզի բազմէ ընկերական աթոռում։ Բայց տեսէք, թէ նոյն Դաշնակցութեան—մի մոռանաք սօցիալիստ—Ամերիկայի օրգանը ինչեր է գրում.

Դաս մը մեր կոյր ընկերվարականներուն

Տաճկահայ պատուիրակներուն մէջ ձախակողմեաններու հովանաւորութիւնը վայելելու փառքին հասած է վրացի պատգամաւոր Ծերեթելին։ Շնորհիւ կառավարութեան նկատմամբ բռնած բացարձակ թշնամական դիրքին և անհատնում շատախօսութեան՝ ան գրեթէ բոլոր նիստերու մէջ կը փայլի և միշտ ալ աղմկալից ընդհարումներու և միջադէպերու առիթ կը դառնայ։ Ծերեթելին վրացի անանկացած ազնուականութեան շառաւիղներէն մէկն է, որոնց իշխանական փառքն ու տիտղոսները անարժէք ցնցոտիներու փոխուելով կստիպեն իրենց տէրերը ախոռապանութեան կամ սպասաւորութեան ետեւէն իյնալ ինքզինքնին ապրեցնելու համար։ Սակայն եթէ Ծերեթելին ախոռապան չեղաւ, գոնէ կրցաւ գրագէտի անուն հանել իր ցեղակիցներուն մէջ։ Իր գրագիտութիւնը և հրապարակախօսական «հանճարը» գործածեց միայն իր ցեղակիցներու ատելութիւնը գրգռելու դէպի դրացի հայ ժողովուրդը, որ իբր թէ վրացիներու բոլոր թշուառութիւններուն պատճառ եղած էր, իբրև ժամօնապաշտ ազգ։ Ինքզինքը առաջադիմական վրացի դասակարգի ներկայացուցիչներէն մէկը հռչակող վիպասան, բանաստեղծ Ծերեթելին՝ այսօր կը հանդիսանայ վրացիական ազգայնամոլ հոգի մը, իր կողմը ունենալով սովալըլիք «կըթեալ»-ներու խումբ մը։ Դումայի վերջին նիստերէն մէկուն մէջ խօսելով կառավարութեան քաղաքականութեան վրայ՝ Ծերեթելին ըսած է թէ ատ քաղաքականութիւնը բերած է Ռուսիոյ իր ներկայ անկումին. ան հասցուցած է «հայրենիքը» իր անարգական սեւերին—Մուքտէնին, Ցուսիմային։

Աջակողմեան նստարաններէն կը պոռայ մէկը.—«Եւ այն օրին, որ ռուսական խորհրդարանին մէջ հայ մը կատենախօսէ»։

Արդար զայրոյթով լեցուած այդ զարհուրելի գրպարտութեան համար՝ Ծերեթելին հնդկահաւի մը խոլտաշմամբ կը բողոքէ թէ՝ «ինք վրացի է և ոչ թէ—հայ»։

Ձախակողմեանները կը ծափահարեն։ Անոնք ուրախ են, որ իրենց դաշնակիցը ազատեցաւ հայ մը ըլլալու ամբաստանութենէն։

Թողունք այն կոպիտ, անհեթեթ սխալը, որ գործում է «սօցիալիստ» «Հայրենիքը», շփոթելով վրացի բանաստեղծ Ակակի Ծերեթելին՝ սօցիալ-դեմօկրատ, Պետական Դումայի անդամ Ծերեթելու հետ, թողունք այն խուլական փողոցային տոնը, որով նա խօսում է մեր հարեւաններից մասին, թողունք վերջապէս այն անզուգական վերնագիրը, որ նա ընտրել է «Դաս մը մեր կոյր ընկերվարականներուն», —«Հայրենիքը» երևի չէ կարողանում յիշել, որ ինքը և իր կուսակցութիւնը գտնվում են այդ «կոյր-»երի շարքում—այդ բոլորը և ուրիշ կէտեր թողունք ու կանգ առնենք այն դարձուածքի վրա, որ նա գործ է ածում ձախակողմեանների հասցէին, անուանելով այս վերջիններին սովալըլիք «կըթեալներ»։

Ահա ձեզ մի դարձուածք, որ խակական ռուս մարդ Պուրիշկևիչին անգամ պիտի դժուարանար ճարել իր հայհոյական արսենալում։ Սօցիալիստ Դաշնակցութեան Ամերիկայի օրգանը խորշում է նոյնիսկ ձախակողմեանութիւնից, էլ չենք ասում սօցիալիզմից։

Եւ սակայն նա օրգան է հանդիսանում սօցիալիստ Դաշնակցութեան...

ԹԻՒՐՔԱՀԱՅԻՆ ՇՈՒՏԱՓՈՅԹ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ Է ՀԱՐԿԱՒՈՐ

Դարձեալ նա... Սևաբաղդ, չարատանջ տաճկահայը... Այսօր էլ նա նորից, կարճատև մոռացութեան մատնվելուց յետոյ, հրապարակ է գալիս իր գերմարդկային տանջանքներով ցնցելու ամբողջ հայութեան սիրտը և բռնի իր վրա է սևեռում ամենքի հայեացքը։ Նա է, որ իր աներևակայելի օրհասական ծանր դրութեան մէջ, իր աղիողորմ հառաչանքներով, սարսուռ ու սոսկում է ազդում և ստիպում մոռանալ ամեն ինչ, լարել բոլոր ոյժերը և ամեն միջոցներ գործ դնել ազատելու նրան իր այդ դժոխային տանջանքներից։

Երկար տարիներով ենթակայ ճիւաղ սուլթանի հայաջինջ քաղաքականութեան արհաւիրքներին, նա այսօր կրում է այդ սատանայական ռեժիմի վերջին ամենածանր վրէժական հարուածը—արհեստական կերպով առաջացրած սովը, որ գալիս է այդ զուլումի երկրում վերջ տալու դժբաղդ թիւրքահայի գոյութեանը և այդպիսով ընդմիշտ լուծելու Եըլդըզ Քէօշկի համար մի սարսափելի ուրուական դարձած «հայկական հարցը»։

Ի՞նչ դրութեան մէջ է այժմ թիւրքահայն իր երկրում, դա նկարագրել անկարելի է. մենք թոյլ ենք տալիս մեզ բերել այստեղ մի քանի հատուածներ մի մասնաւոր նամակից, որ գրված է Վանից ապրիլի 2 ին.

«Քեզ ես աւելորդ եմ համարում երկար գրել ներկայ վիճակի մասին. վիրաւորված գազանի նման մենք մնում ենք համատարած թշուառութեան առաջ. երանի թէ չը գայի ու չը տեսնէի այս անիծեալ աշխարհի քաշածները. կօշկանի սերմ են ուտում և 6—8 ժամ ճանապարհ են գնում գիւղէգիւղ, որպէսզի բացված սարալանջերից բանջար բերեն իրանց գոյութիւնը քարշ տալու։

«Ջը կայ, ոչինչ չը կայ. այս տարի պիտի քայքայվէն տնտեսութեան վերջին մնացորդները և ժողովուրդը պիտի ցրվի, մեռնի կամ կրօնափոխութեան դիմէ. ոչ ոք չի կարող դրա, այդ տարերային գահավէժի առաջն առնել։ Ռէակցիան արդէն չոքել է այդ աշխարհի վրա։ Հարկահանները քանդեցին տարան մնացորդ փշրանքները, մարդկանց պատիւը, կաշին, երկրագործի գործիքները, սևատաւարը և տների առաստաղներ գերանները. մի գիւղում միայն 80 տուն են քանդել և գերանները տարել են... Իսկ գանձման ձև՞ը, վերաբերմունքը... Այդ էլ գրեմ քեզ. արիւն է ժայթքում մեր աչքերից և կրծքներս պատռվել են ուզում պոռալ, բողոքել... Ո՞ւմ, ի՞նչ...

«Երբ գիւղացուն տալիս են մի կոտ ցորեն, նա այդ մխիթարական հեռանկարով կարող է ապրել կիսաքաղց մի տարի ևս։

«Այժմ մի կտոր չոր հաց է պէտք ժողովրդին և դուք, դուք բոլորդ, որ սիրում էք միշտ այս անիծեալ երկրից ու ժողովրդից խօսելու, առաջ անցէք ու օր առաջ օգնութիւն հասցրէք. ահա գարունը գալիս է, գիւղացին սերմացու չունի և եթէ այս գարունն էլ չը ցանէ, նա դատապարտված է մահվան։ Կը զգա՞ս դու ի հարկէ։

«Սպասում ենք. մեզնից է ակնկալում ժողովուրդն իր գոյութիւնը»։

Սրանք այն սովորական դարձած տողերն են, որոնք միշտ կրկնվում են վերջերս Տաճկահայաստանից եկած նամակների մէջ։ Դեռ աւելի սոսկալիները կան. սովի ճիրաններում հեծկլտացող հայ ժողովրդից մորակի ուժով պահանջում են 23 տարվայ հարկերը և դրանց համար կտրատում են այգիների միակ պտղատու ծառերը և պակասը լրացնում բռնաբարելով կանանց պատիւը...

Որ մէկը ասէ, այդ սարսափելի իրականութեան առաջ քարանում է մարդու խելքն ու միտքը, սառչում են ջղերն ու արիւնը... Սակայն չը զգալ այս ամենը և որ աւելի դատապարտելին է, դանդաղել օգնութեան հասնելու մահվան տագնապի մէջ գալարվող տաճկահայերին, այդ միևնոյն է թէ յաւիտեան թաղել նրան...

Օգնութի՛ւն է հարկաւոր, անհրաժեշտ շուտափոյթ օգնութիւն։

—

Ասել թէ Տաճկահայաստանի ներկայ սովը արդիւնք է զուտ տնտեսական պատճառների, որ այդ աներբերութիւնը միայն չարախնդութեան մի քմահաճ պատահական կատակի արդիւնք է, դա միևնոյն կը լինէր թէ կամենալ չը հասկանալ չարիքի իսկական պատճառը, չը տեսնել ցաւի խորին արմատը։

Ոչ. սա սովորական, պատահաբար առաջ եկած ժամանակաւոր սով չէ, սա անողոք վերջաբանն է այն տմարդի և անսիրտ քաղաքականութեան, որ ահա 30 տարուց ի վեր սիստեմատիք յամառ հետևողականութեամբ և անմնայն եռանդով գործադրվում է տաճիկ կառավարութեան կողմից Թիւրքիայի հայ ժողովրդի վերաբերմամբ։

Սա մի արհեստական սով է, որ ստեղծել է սուլթանի կառավարութիւնը ջնջելու համար իր ամենաատելի տարրին—հային։

Կռուել մի որ և է չարիքի դէմ աչքաթող անելով նրա իսկական պատճառն ու հեղինակին, դա նրանից ազատվելու մի շատ անհաստատ ու կարճատև միջոց կը լինէր։

Այստեղ տնտեսական չարիքը սերտ կապված է քաղաքականի հետ, կամ աւելի ճիշտը, նրա ուղղակի հետևանքն է։ Այլապէս սովը չէր սաստկանայ յատկապէս միայն այն մի երկու նահանգներում, որոնք իրանց հայաշատութեամբ թիւրք ներկայ կառավարութեան աչքի փուշն են կազմում։

Կռուել սովի դէմ, այդ միևնոյն է թէ անուղղակի կերպով կռուել թիւրքական ռէժիմի դէմ։ Բոլոր ճանապարհները դէպի Հռոմ են տանում. անշուշտ այս ամենի հիմքը կազմում է չարաբաղդ «հայկական հարցը»։

Սակայն սա այնքան բարդ ու դժուարալոյծ հարց է, որ սովի հրամայողական պահանջը չէ կարող յետաձգվել մինչև սրա լուծումը, որովհետև այդ դէպքում սովը բնաջինջ անելով հայ տարրին, ինքն իրան բնական ճանապարհով լուծած կը լինէր այդ կնճռոտ հարցը։

Քաղաքական կռուի. ասելով այս դէպքում պէտք է հասկանալ անշուշտ շատ սահմանափակ կերպով միայն այն, որ սովի դէմ օգնութեան գործը կազմակերպելով միաժամանակ պէտք է անել և որոշ դիպլօմատիական քայլեր, այլապէս այստեղից ուղարկված դրամական օգնութիւնը կը չէզոքանայ, նպատակին չի հասնի Թիւրք կառավարութեան յարուցած խոչընդոտների պատճառով։

Անհրաժեշտ է, որ այստեղից ուղարկվող նպաստը դրված լինէր Կ. Պօլսի ռուսաց դեսպանի պաշտպանութեան ներքոյ։

Պէտք է աշխատել այստեղ հանգանակութեան գործը դնել լայն հողի վրա, ընտրելով ամեն տեղ յանձնաժողովներ, որոնք նուէրների, ներկայացումների, ժողովրդական հանդէսների միջոցով փող ժողովէին և Կ. Պօլսի ռուսաց դեսպանի միջոցով հասցնէին երկիր, սովեալներին բաժանելու համար։

Չենք կարծում թէ ռուսաց կառավարութիւնն արգելք դնէր մի այդպիսի բարերարութեան, որովհետև դա բացի տարրական մարդասիրութեան դէմ լինելուց, միևնոյն ժամանակ խիստ վիրաւորած կը լինէր այստեղի հայութեան ամենասուրբ զգացմունքները։ Ռուս կառավարութիւնը, կարծում ենք, երբէք չի ուզենայ այդպիսի անգութ վերաբերմունքով միանգամայն խորտակել իր վարկը Թիւրքիայի հայերի առաջ։ Նա չի ուզենայ միևնոյն ժամանակ Փոքր Ասիան զուտ թիւրքաբնակ տեսնել. այս էլ կայ, որ եթէ սովի առաջ միջոցներ չառնվեն այնտեղ, այն ժամանակ սովալլուկ հայերի մի նոր ահագին հոսանք պիտի հեղեղի Անդրկովկասը, որ երբէք հաճելի չէ ռուս կառավարութեանը։

Ռուսաստանը միշտ դէմ լինելով Տաճկահայաստանի աւտօնօմիային, միևնոյն ժամանակ դժուար թէ նա իր համար շահաւէտ գտնէր թիւրքահայաջնջման քաղաքականութիւնը։

Պետական Դումայի հայ պատգամաւորները ձայն բարձրացնելով Թիւրքահայաստանի սովի մասին, կարող էին խթան լինել կառավարութեանը, որ նա ստիպէր Կ. Պօլսի իր դեսպանին ներգործական դեր կատարելու սովի դէմ մաքառելու գործում. ահա այս է մեր ակնարկած դիպլօմատիական քայլերից մէկը։ Այս դէպքում ռուսաց դեսպանին անշուշտ կաջակցէին եւրոպական միւս պետութիւնների դեսպաններից ևս։

Մենք ասացինք, որ օգնութեան գործը պէտք է կազմակերպել լայն ճանապարհով, դա ի հարկէ այն դէպքում եթէ կառավարութիւնը կտրական կերպով արգելք չի հանդիսանայ. և այդ միջոցը մենք գերադաս ենք համարում այն տեսակէտից, որ անլեգալ կազմակերպութիւնները ունենալով համակրողների մի շատ սահմանափակ թիւ և անողոք կռիւ յայտարարած լինելով հայ ունևոր դասակարգերի դէմ և զրկված նրանց վստահութիւնից երբէք չեն կարող յոյս դնել ընդհանուր հայ ժողովրդի և նրա կամաւոր, առատ նուիրաբերութեան վրա։ Բացի դրանից թիւրք կառավարութիւնը նրանց ձեռքով բաշխվող նպաստը սոված ժողովրդին կը համարի մի յեղափոխական ագիտացիա իր դէմ և այդ պատրուակով էլ բացարձակ արգելք կը հանդիսանայ նրանց մատակարարութեան գործին։

Այս ազգային աղէտի դէմ կռուելու ամբողջ հոգսը չը պէտք է ծանրանայ առանձին կազմակերպութիւնների վրա. ընդհանուր հայ ժողովուրդը պէտք է ոտքի կանգնի և իր ձեռքն առնի այդ ծանր ու վսեմ գործը, առանց դասակարգերի ու համոզմունքների խտրութեան։

Այլ ևս դանդաղել չէ կարելի. ամեն մի ուշացրած րոպէն իր յետևից բերում է հարիւրաւոր թշուառների տանջանքն ու մահը։

Հա՛ց, հա՛ց են աղաղակում հիւծված մանուկները, կանայք, ծերունիները. միթէ կարող ենք խուլ մնալ նրանց յուսահատ լաց ու կոծին։

Լ. Մարկոսեան

ՄԵՌՆՈՂ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆ

IV

Երեսուն տարի առաջ Թիւրքիայում հայ գիւղացիութիւնը իր թուով և տնտեսական դրութեամբ, ազգաբնակութեան միւս ցեղերի երկրագործ դասակարգի հետ համեմատած, բաւական ուժեղ մի տարր էր ներկայացնում, մանաւանդ Վանի, Մուշի, Կարինի և Բաղէշի կողմերում։ Իբրև աշխատաւոր մի ժողովուրդ, իր առանձնայատուկ պայմանների պատճառով, հայը ընտրել էր կուլտուրական խաղաղ աստիճանական զարգացման շէնարար շաւիղը։

Այն ժամանակուայ թիւրքական վատթար ռեժիմի մէջ անգամ դժուար էր նշմարել սիստեմատիկ, ծրագրած «հայահալած կամ հայաջինջ քաղաքականութիւն»։ Սուլթանական ռեժիմի, ինչպէս և ամեն մի միապետական ռեժիմի շահերին բնաւ ձեռնտու չէին քրդական կիսանկախ և անհանդիստ ֆէօդալների հովանաւորումը։ Եւ, արդարև, մինչև «հայկական անկախութեան» կոչմարի երևան գալը, թիւրք կառավարութիւնը մաքառել է քիւրդ դերէբէյների դէմ, աշխատել է ոչնչացնել իր երկրում ֆէօդալական կիսանկախութիւնները։ Թիւրք ռէժիմը ոչ մի շահ չունէր այն ժամանակ հայ տարրին մատնել քրդական խժդժութիւններին և եղած դէպքերը միայն ցոյց էին տալիս թիւրք վարչական մեխանիզմի անկատարութիւնը և թուլութիւնը և ոչ դիտաւորեալ քրդանպաստ և հայամաշ քաղաքականութիւն։ Պատմական մի բացառութիւն կը լինէր, եթէ թիւրք միապետութիւնը ֆէօդալական ապստամբասիրութեան և անկախասիրութեան պաշտպան հանդիսանար։ Եւ եթէ յետոյ սուլթանը փոխեց իր վերաբերմունքը դէպի քիւրդ ֆէօդալները—պարզ է, որ դա ժամանակաւոր մի մանեօվր էր, ժամանակաւոր դաշն՝ աւելի վտանգաւոր քաղաքական մի կոմբինացիա—անկախ Հայաստանի ծրագիրը ոչնչացնելու նպատակով։ Մինչև այդ քաղաքական խառուլակի երևան գալը հայ գիւղացիութեան դրութիւնը Թիւրքիայում հազիւ թէ աւելի վատ լինէր քան ռուս մուժիկի, պարսիկ ռաշպարի կամ կովկասահայ երկրագործի վիճակը։ Եթէ ճնշումների, զրկումների մասին խօսելու լինենք, հազիւ թէ այդ հարստահարութիւնները Թիւրքիայում աւելի դժոխային լինէին այն ժամանակ, քան իր հարևան արևելեան երկրներում։ Չը պէտք է մոռանալ փաստաբանի մտածելու կերպը և հոգեբանութիւնը։ Երբ առաջ եկաւ հայ ազգասէրների գլխում «ազատ, ինքնավար Հայաստան» ունենալու տենչը, ազգային զգացմունքը բնականաբար տենդենցիօզ, միակողմանի էր դարձնում դանգատները, փաստաբանութիւնը։ Միթէ զարմանալի է որ ազգային ռոմանտիզմի ռահվիրաներից մէկը, Խրիմեանը, իբրև «Հրաւիրակ Արարատեան» շովինիստական բանաստեղծութեան հեղինակ, պատրիարք դառնալով ներկայացրեց իր հռչակաւոր «Տեղեկագիրը» և ապա առաջ մղեց «արեան վօթիւով» ազատութիւն ձեռք բերելու նոր հաւատամքը։ Իսկ եթէ երերի դրութիւնը քննելու լինենք ոչ փաստաբանական ազգային յիշած տեսակէտով—դուք այն ժամանակ հայերի վերաբերմամբ չէք գտնիլ ոչինչ, որ ցոյց տար մի ծրագրած սիստեմատիկ հալածանք հայերի ազգային-կուլտուրական ինքնորոշման դէմ. նոյն-իսկ կարելի է ասել որ ռուսահայերը օրինակ էին վերցնում թիւրքահայերի ազգային, բարեգործական, դպրոցական, «սահմանադրական» հաստատութիւնները։ Ոչ մի արգելք չէր դրվում բանալու դպրոցներ, հիմնելու կրթական-բարեգործական ընկերութիւններ, տնօրինելու ինքնավարաբար սեփական գործերը, նախաձեռնելու տնտեսական լայն ձեռնարկութիւններ երկրի մէջ։

Իր հողի հետ կապված թէ իր տնտեսութեամբ և թէ իր «ազգային» տրադիցիաներով՝ հայ գիւղացիութիւնը աճում էր անընդհատ և նրա մէջ աւելացած անդամները ստիպված էին դաղթել մերձակայ քաղաքները կամ պանդխտել։ Այդ պանդխտութիւնն էլ զուտ թիւրքահայկական մի երևոյթ չէր. պանդխտում է (отхожiй промысель) և ռուս գիւղացին և պարսիկ համշարին և կովկասահայը։ Դա որոշ տնտեսական պայմանների արդիւնք է։ Եւ քանի որ ինքը գիւղացի մասսան արմատահան չի եղել, նա, տալով այդ պոկվող հատուածները, միայն նորանոր թարմ հոսանքներով ազգայնացնում է քաղաքների հայութիւնը, ինքը մնալով անսպառ, ինչպէս Մասիսի գլխի ձիւնը, որ վտակներ ու գետեր առաջացնելով ինքը մնում է միշտ անփոփոխ։ Իբրև մայրենի լեզուի և ազգային աւանդութիւնների բնածին և հսկայ մի աւազան, գիւղացիութիւնը մատակարարում էր կենսատու հիւթ հայութեան դրսի ճիւղերին։ Ազգութիւնը իբրև կուլտուր-պատմական մի երևոյթ գիւղացիական դասակարգի մէջ կատարվող տնտեսական պրօցեսների պատճառով (քաղաք տեղափոխվել, պանդխտել) ոչ մի վնաս չէր կրում, նոյն-իսկ օգտվում էր։ Միապաղաղ ապրող գիւղացիական մասսան դպրոցների, ժողովրդական առողջ գրականութեան շնորհիւ կարող էր օրէցօր միայն զարգացնել ազգայնութեան զուտ կուլտուրական կողմերը,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Լոնդոն, 9 մայիսի

Վերջապէս, երկար ակնկալութիւններէ յետոյ, այս շաբթու առաջին անգամ ըլլալով պարլամենտի մէջ քննուեցաւ Իրլանդայի խնդիրը։ Սոյն բազմակնճիռ հարցն ալ, դաստիարակութեան խնդրի նման, վիճակուած էր պր. Պիրըլի. որովհետև, հակառակ անցեալ տարի դաստիարակութեան մինիստր մը ըլլալուն, երբ Բրայս. Իրլանդայի առաջին քարտուղարութեան պաշտօնը թողնելով ընդունեց Մ. Նահանգներու հիւպատոսութիւնը, դահլիճին մէջ տեղի ունեցան մի քանի փոփոխութիւններ, և պր. Պիրըլ, որու դաստիարակութեան օրինագիծը անպատասխանատու լօրտերու ժողովէն մերժուած էր, ստանձնեց նոր պաշտօն և կրկին իրեն սահմանուեցաւ Անգլիոյ ամենախոր վէրքերէն ուրիշ մը շօշափել։

Դաստիարակութեան հարցը ծանր էր, ռիսկերով լի, սակայն աւելի պատասխանատու խնդիր մըն է իրլանդականը—այն Իրլանդան՝ որուն զլացուած է ինք իր գործերը կառավարելու իրաւունքը ամենափոքր չափով, և այսօր, կարելի է ըսել առանց չափազանցութեան վախի, որ Անգլիոյ գերիշխանութեան տակ գտնուող հողերուն և բնակչութեան ամենէ աղքատը, ամենէ դժբախտը, ամենէ յետադէմը կը կազմէ։

Հարցը Գորդեան հանգոյց մըն է, կամ աւելի ճիշտ է ըսել, բռնազբօսիկ կերպով ատոր են յանգեցուցած շարք մը պահպանողական ու ինքզինքնին «ազատական» անուանող մինիստրներ։

Իրլանդայի ինքնակառավարութեան խնդիրը շատ հին է և առաջին անգամ երևան բերուեցաւ Գլադստոնի կողմէն 1886-ին։ Այդ անզուգական հռետորն ու մարդասէրը, կռուելով իր սահմաններէն շատ հեռու ժողովուրդներու համար, չէր կրնար անտեսել քանի մը հարիւր մղոն հեռու Իրլանդան, որուն 70-ական թուականներու տնտեսական և ընդհանուր կացութիւնը Անգլիոյ պատմութեան էջերը մրոտած են անեղծանելի մուրով։ Ի՞նչ թշուառութիւն չեն տեսած այդ օրերու մայրերն ու մանկիկները. ի՞նչ զրկանքներու չեն հանդիպած իրենց զաւակներուն սովամահ դրութեան ականատես հայրերը...։

Այս բոլորը զգալ և ըմբռնելու համար հարկ է հանդիպիլ իրլանդացի հայրենասէրի մը և ունկնդրել իրեն։

Ու ի՞նչ եղաւ այս բոլորին վախճանը։ Կեանքը դառնալով անհանդուրժելի հոն, սկսաւ անկասելի հոսանք մը դէպի Նոր Աշխարհը, ուր այս պահուս բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն գրեթէ։ Ազատութեան այդ նորածին օրօրանը, տեսած անկալութիւններէն քաջալերուած, կազմակերպուեցան հայրենասիրական խումբեր, երևան եկան խանդավառ գործիչներ, որոնցմէ ոմանք արժանացան կախաղաններու և ուրիշներ աքսորի կամ ցմահ բանտարկութեան։ Դեռ ո՛չ մէկ երկրի ժողովուրդ ցոյց տուած է ազգային այնքան վառ ու անշէջ եռանդ՝ որքան իրլանդականը, և եթէ քննենք իրենց յեղափոխական պատմութիւնը, պիտի տեսնենք որ ամենէ աչքի զարնող կէտը իրենց սերտօրէն իրարու կապուած վիճակն է եղած, հեռի այլոց իրար ըզգեսելու քաղաքականութենէն։ Սա կը պարզէ իրենց ծայրայեղ անկեղծութիւնը և ո՛չ թէ մամուլի յեղափոխականները լինելը՝ իբրև գոյութեան միակ միջոց մը profession մը։ Նոր Աշխարհը գաղթող իրլանդացիներ, յաջողելով հոն, չը մոռցան իրենց հայրենիքը և ծրագիրներ կազմել սկսան ոյժով վերադառնալու իրենց երկիրը։ Այս դիտումով էր որ անգամ մը, գաղտնի կարգադրութեամբ, Նիւ-Եորք հաստատուած իրլանդացիներ, ամբողջ շոգենաւ մը զէնք պատրաստելով, ուզեցին ժողովուրդը զինել և ապստամբութիւն հռչակել։ Դաւը երևան ելաւ. առաջնորդներէն ոմանք ծանրապէս պատժուեցան, ոմանք յաջողեցան պրծնիլ անգլիական կառավարութեան ձեռքէն և ի վերջոյ այս ծայրայեղ դէպքերը ստիպեցին Գլադստոնը կազմել Իրլանդայի համար ծրագիր մը։

1886 պատմական թուականն էր, որ Գլադստոն, իր հռետորական ամբողջ թափով, պատկերացուց պարլամենտին Իրլանդիայի ներկան, հաւանական ապագան, ժողովրդի տնտեսական քայքայումը և ասոնց բոլորին միակ դարման դրաւ Home Rule-ը—ներքին կառավարութիւն,—որով, իր երկրի զաւակները, աւելի ծանօթ իր պէտքերուն՝ քան Լոնդոնի պարլամենտը, ասպարէզ ունենան իրենց ժողովուրդը բարեկարգելու։

Պահպանողականները հակառակեցան. Բաժանում տեղի ունեցաւ Ազատականութեան մէջ—հակառակ բանակը առաջնորդելով Ռօզբըրի—և Գլադստոն յաղթուեցաւ։ Այնուհետև եղան քանի մը փորձեր ևս, բայց բոլորը ապարդիւն։ Զարմանալի էր անգլիական մտածողութիւնը։ Կանատա, Աւստրալիա, Զելանտա և այլն իրաւունք ունէին ինքնակառավարման և Իրլանդա ո՛չ։ Ու որովհետև վերջին 20 տարին, շատ քիչ ընդմիջումով, կառավարութիւնը մնացած էր պահպանողականներու ձեռքը, խնդիրը թողուած էր աննկատ ու անլուծելի։

Պարլամենտը կը պարունակէ 40-ի չափ իրլանդացի ազգայնականներու ուժեղ և ընտրեալ հատուած մը, և ասոնք, քաջալերուած Գլադստոնի նախաձեռնութենէն և անոր կտակէն իր ազատական հետեւորդներուն՝ առաջին առիթով շնորհել Իրլանդայի Home Rule մը, նախորդ կառավարութիւնը պաշտօնի եղած պահուն միշտ ազատականութեան նեցուկ էին իբրև ընդդիմադիր ոյժ, վստահ ըլլալով, որ եթէ կայ իրենց յոյս մը՝ այն ալ ազատական կառավարութենէն է։

Ու ներկայ կառավարութիւնը, անցնելով գործի, շօշափելով անմիջապէս աւելի էական ներքին հարցեր, իր այս նիստով վճռեց քննել Իրլանդայի ծրագիրը։

Այս, սակայն, հեռու է Գլադստոնի իրապէս ազատական քայլէն, որովհետև, ինչպէս յիշեցի արդէն, սա շատ կնճռոտ հարց մը ըլլալով, ներկայ կառավարութիւնը կը դնէ impasse-ի մը մէջ։ Նոյն այսօրուայ դահլիճին մէջ կան այնպիսիներ՝ որոնք անհաշտ հակառակորդներ են Home Rule-ի, ըլլալով վաղեմի աշակերտները Ռօզբըրիի և առաջին անգամ, որ տեսնեն այդպիսի քայլ մը, ստիպուած են հրաժարել։ Իսկ ազատական կառավարութեան ներկայ կրիտիկական րօպէին՝ բաժանումը կը նշանակէ քայքայում։

Նոր ծրագիրը վախկոտ ու վարանոտ բան մըն է, թէև, պէտք է խոստովանիլ, ոչ զուրկ օգտակար ծառայութիւններէ իրլանդական ժողովուրդին։ Սա ինքնավար կամ ներքին կառավարութիւն մը չէ, այլ Ներկայացուցչական և Վարչական Խորհուրդ մը՝ օրուան նախարարապետին կողմէ նշանակուած փոխարքայ կամ կուսակալի մը քօնթրօլին տակ։

Պիտի ունենայ 107 անդամներ, 82 ընտրուած ժողովրդէն, 24 նշանակուած գահէն և մէկ ալ ex officio անդամ մը։

Յիշեալ 82 անդամներուն համար կանայք ևս իրաւունք պիտի ունենան քուէ տալ։ Կարգուած 24 անդամները առաջին շրջանին համար պիտի որոշուին գահէն և ապա փոխարքայէն։ Խորհրդի նախագահը պիտի ընտրուի անդամներէն և անոր ու այլոց թոշակները պիտի որոշուին Խորհրդին կարգադրութեամբ։

Այս Վարչական Խորհրդի իշխանութեան ներքև պիտի գան Իրլանդայի ներկայ 48 գործադիր մարմիններէն ութը միայն։ Խորհուրդը պիտի ընտրուի 3 տարուան ժամանակաշրջանով։

Կառաջարկուի նոյնպէս կազմել Իրլանդական գանձարան մը և կարգել մասնաւոր գանձապետ մը—տեսակ մը ֆինանսական մինիստր մը՝ բացառապէս Իրլանդայի համար։

Երկրին այժմու ծախսերը կը հասնին 2,000,000 ոսկիի՝ այդ ութ մարմիններու հոգացման։ Ատոր վրայ աւելցնել 650,000 ևս՝ միայն 300,000-ի հասարակաց գործերու համար իբրև յաւելուածական գումար, 114000 ի չափ դպրոցական շինութեան և նորոգութիւններու համար և այլ զանազան յաւելումներով բարձրացնել գանձը 4,000,000 ոսկիի, որ պիտի կոչուի Իրլանդական գանձ։

Պր. Պիրըլ, այս բոլորը առաջադրելէ յետոյ, աւելցուց որ ոմանք կը կարծեն թէ ասի թէև Home Rule չէ, բայց և ատոր ճանապարհը կը հարթէ։ Եթէ Իրլանդական ժողովուրդը յաջողի յառաջդիմութեան յուսատու նշաններ ցոյց տալ այս ճամբով և ինքզինքը ընդունակ նկատէ ինքնակառավարման, արգելք մը չէր տեսնէր ինք իսկական ներքին կառավարութիւն մը շնորհելու ժամանակի ընթացքին։

Պալֆուր, պահպանողական լիդըրը, ըստ պատշաճի, հակառակեցաւ օրինագծին, առարկելով որ ատի անբնական միջոց մըն է, աղէտաբեր երկրին, և այլն։

Իրլանդացի ազգայնականներու առաջնորդը իր համակարծիք չը լինելը յայտնեց Պալֆուրի։ Բայց ինք դեռ կը զգուշանար որոշ կարծիք յայտնել՝ մինչև որ ծրագիրը տպուած չը տեսնէր ու չուսումնասիրէր զայն մանրամասնին։ Եթէ ներկայ խորհուրդը Home Rule-ի դերը կատարելու դիտումով չէր առաջադրուած, և ընդունակ էր Իրլանդական ժողովրդին կերպով մը օժանդակել, որ վերջին 20 տարուայ պահպանողական մինիստրութեան ներքև, սով, թշուառութիւն և այլ բազում դժբաղդութիւններ բնակչութիւնը մէկ միլիօնով նուազեցուցած էին, պատրաստ էր ինք ու իր պաշտօնակիցները ընդունիլ զայդ։ Բայց եթէ այդ արգելք պիտի հանդիսանար ապագայ մեծագոյն յոյսերու և իսկական Home Rule-ի գաղափարը խեղդել, այն ատեն իրենց կը մնար մերժել։

Իրլանդացի պահպանողականները հակառակ են ծրագրին հիմնովին։

Բանուորականները, ցաւելով հանդերձ աւելի լայն ծրագիր մը չըլլալուն վրա, պատրաստակամութիւն ունին համակիր քուէ տալ՝ եթէ իրլանդացի ազգայնականները ընդունելի թուի այդ խորհուրդը։

Առաջին ընթերցումը անցաւ 416 քուէով՝ ընդդէմ 121-ի, այսինքն 295 մեծամասնութիւն մը կառավարութեան կողմը։

Ուրիշ քանի մը ատենաններ ևս ունի այս օրինագիծը հասարակաց ժողովին մէջ և ապա պիտի անցնի լօրտերու ժողովին՝ որու վերջնական վաւերացումէն է կախված ամբողջ հարցը։ Եթէ իրենց սովորական veto-ն արձակեն, ինչ որ անհաւանական բան մը չէ, հարցը անգամ մը ևս մնացած է և հարկ է սպասել ուրիշ նոր առիթի մը։

Այս պահուս դեռ անկարելի է նախատեսել ապագան, մանաւանդ որ ազգայնականները տակաւին որոշ կարծիք չեն յայտնած։

Այսուհանդերձ, եթէ բարեփոխուած ձևով մը յաջողուի այս քայլը, Իրլանդա նոր դարաշրջան մը կը մտնէ և ազատ շունչ մը առնելով, կսկսի կենդանութեան նշաններ ցուցնել՝ ոտքի կանգնելով ներկայ ընկճուած վիճակէն։

Մինաս Ցոլակ

որոնք միայն սխալ, մոլար ուղղութեան շնորհիւ են դառնում շովինիստական, անհամբերող, յարձակողական, խառնակչական։ Եւ անշուշտ հայ գիւղացիութիւնը իր սեփական առողջ խելքին թողած, իր բնական ընթացքով զարգանալով այնքան բնածին իմաստութիւն կունենար, որ կը ջոկէր իրան օգտակար ընթացքը աւանտիւրիստական վտանգաւոր փորձերից։ Սակայն նրան անբան էին համարում մեր վարժապետները, վարդապետները և խուժանապետները, ուստի պատուաստում էին նրան շովինիստական թոյնը, ժլորեցնում նրան «փրկութեան» դիւրին ճանապարհներով, խաբում նրա պարզամտութիւնը և պրօվոկատօրների նման եաթաղանի հարուածների տակ դնում նրա «յեղափոխական կառանչներից» շուարած գլուխը։

(Կը շարունակվի)

Անկախ

ՀԱՄԱՌՈՒՍԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Համառուսական ուսուցչական միութիւնը, որ, ռուս մանկավարժական կեանքում, աչքի ընկնող ամենախոշոր քայլն է, ունեցել է իր զանազան փուլերը։ Սկզբում դա առաջ եկաւ, իբրև մանկավարժական կուրսեր, որոնց նպատակն էր՝ տալ վերանորոգվող դպրոցին, ինչքան և է, պատրաստված ուսուցիչ։ Ու, պէտք է ասել, այդ կուրսերը աջողութեամբ առաջ տարան իրանց գործը. Նրանք, արագ-արագ ու լայն ծաւալով, ռուս դպրոցը մտցրին՝ գրագիտութիւն ու թւաբանութիւն աւանդելու կատարելագործված գիտաքեք ու մեթոդիք եղանակներ։

Անցաւ ժամանակ, և մանկավարժական կուրսերը քիչ-քիչ ուսուցչական ժողովների բնոյթ ստացան։ Այդ ժողովներում, ի միջի այլոց, մշակվում էին և՛ դպրոցական զանազան հարցեր, պարզվում էին դպրոցի պէտքերն ու պահանջները և անվում համապատասխան եզրակացութիւններ կամ որոշումներ։ Բայց 80-ական թւականներին, Ռուսաստանի քաղաքական կեանքում վրա հասած ռէակցիան, երկար ժամանակով, թաղեց ուսուցչական ժողովներն իրականացնելու գաղափարը։

Հարկաւորվեց, սակայն, որ Ռուսաստանի գլխին զանազան թշուառութիւններ տեղային, որպէսզի ռուս ուսուցիչը նորից կարողան արևլան հրապարակ հանել։ Ու, երբ մի կողմից սովը, միւս կողմից հնտախտը սկսեցին իրանց համայնաջինջ աւերմունքը,—տարրական դպրոցն ու իր ուսուցիչը նորից գրաւեցին իրանց կողմը ռուս հասարակութեան ուշքը։ Հասարակական ինքնավարութիւնները, լուսաւորութիւն տարածող համայնքներն ու մասնական անձերը սկսեցին գործել առանձին եռանդով։ Հիմնվեցին ամեն տեսակ կրթական հաստատութիւններ մեծերի համար, այն է՝ կիրակնօրեայ դպրոցներ, գրադարաններ, ընթերցարաններ (читальня) և այլն։

Այս շարժման մէջ աչքի ընկնող դերը ռուս ուսուցչին բաժին ընկաւ. ու նա իր բոլոր ազատ ժամերը սիրով նուիրեց արտադպրոցեայ կրթութեանը։ Այս ժամանակից տարրական դպրոցի ուսուցիչը դառնում է ժողովրդական ուսուցիչ՝ այդ բառերի իսկական մտքով։ Նորից գլուխ բարձրացրին մանկավարժական կուրսերը, որտեղ ուսուցիչները այնքան իրանց միտքը չէին հարստացնում նոր-նոր պաշարներով, ինչքան, ընկերական շրջանում, թարմանում էին հոգեպէս և, մտքերի կենդանի փոխանակութեամբ, եռանդ ու հաւատ էին ներշնչում միմեանց՝ դէպ իրանց ուժերն ու ձեռնարկած սուրբ գործը։ Բայց, դէպքերի ինչ տարօրինակ դասաւորութիւն։ 1882 թւին, երբ Թիֆլիսում, հայ ուսուցիչը, կրակ կտրած, գործում էր մեր առաջին ընդհանուր ուսուցչական ժողովում, ռուս ուսուցիչը, իր ազատ երկնքի տակ, կաշկանդված էր ամենատեսակ խոչ ու խութերով։ 1885-ից նրան թոյլ չէր տրվում ժողովներ կազմել։ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը ռուս ուսուցչին արգելում էր լոյս տարածել իր շուրջը։

Իսկ այն կողմը, կուրսեր յաճախողների զօրեղ կամքն ու միասնական աշխատանքը, 3—4 շաբաթվայ ընթացքում, երկար ժամանակով, կապ հաստատեցին ուսուցիչների միջև։ Բայց, որովհետև այսպիսի մի ընկերութեան կանոնադրութիւնը պէտք է հաստատվէր ժող. լուս. մինստրութեան կողմից,—որ իր գլխաւոր գործն է համարում ճնշել կենդանի մտքի ամենաթոյլ արտայայտութիւնն անգամ և ամեն կերպ արգելքներ ստեղծել ուսուցչական ուժերի միանալու դէմ, այդ պատճառով ուսուցչական ընկերութիւններ հիմնողները, կամայ ակամայ պէտք է բաւականանային միմիայն իրանց նիւթական կարիքների հարցը մշակելով։

1902-ին արդէն 71 այդպիսի հիմնարկութիւններ էին հիմնվել։ Իրանք պէտք էին ըզգում, առանձին հրատարակութիւններով, տարածելու միմեանց միջև իրանց գործունէութեան հաշիւներն ու արդիւնքները։ Այսպիսով հասունանում էր ուսուցչական ընկերութիւնների ներկայացուցիչներից ժողովներ կազմելու միտքը։ Իբրև դրա մօտաւոր առիթ հանդիսացաւ՝ հիւանդ ուսուցիչների և ուսուցչուհիների համար Ռուսիայում հանուր սանատօրիա հիմնելը։ Ժողովի ձեռներէցութիւնը յանձն առաւ ուսուցիչների կեանքը բարելաւելու վրա խնամք տանող՝ Մոսկվայի ընկերութիւնը։ Ժողովը կայացաւ Մոսկվայում, 1902-ի ծննդեան տօներին. և նա ոչ միայն առատ նիւթ տուեց ուսուցչական կեանքի շատ կողմերը բացատրելու համար, այլ և նրանց բարելաւելու միջոցները մատնանշեց։

Բայց այն մթնոլորտը, որի մէջ գործում էր ժողովը, պարզ շեշտում էր ժողովրդական ուսուցչին, որ դպրոցական իշխանութիւնը ժողովրդի լուսաւորութեան և ուսուցչական նիստ ու կացի բարեփոխման թշնամին է։ Եւ ոչ միայն այդքան. մամուլն անգամ զատապարտված էր լռութիւն պահպանելու այդ ուսուցչական ժողովների մասին։ Այսպէս, Վ. Վասիլևիչի՝ 1903-ին տպված «Ուսուցչական ընկերութիւնների փոխադարձ օգնութեան Մոսկվայի ժողովը» կարողացաւ լոյս տեսնել միայն 1905-ին. իսկ Ն. Տուլուպովի ու պ. Շեստակովի՝ միևնոյն նիւթի մասին խոսող գրուածքն ամենևին լոյս չը տեսաւ. Նա ենթարկվեց իր տեսակի մի աուտոդաֆէի։ Այդ անցքը պատահեց 1904 թւի յուլիսի 7-ին։ Ի. Սըտինի տպարանում ներկայ էին՝ մամուլի գործի աւագ տեսուչը, ոստիկանապետն ու գրաքննութեան տեսուչը, որովհետև այդ գիրքը տպվել էր առանց նախնական ցենզուրայի։ Գրքի բոլոր 6000 օրինակը, կտրատող առանձին մեքենայով կտրատվելով, թղթի զանգուած դառաւ։

Ռուս կառավարութիւնը, այո, գիրքը թղթի զանգուած շինեց, բայց չը կարողացաւ ոչնչացնել այն գաղափարները, որոնք դրօշմված էին նրա մէջ։ Դրա հակառակ, ուղիղ մի տարուց յետոյ, Պետերբուրգում կայացած մէկ ուրիշ ժողով արդէն ռազմական դիրք բռնեց ոչ միայն ժող. լուսաւորութեան մինիստրութեան, այլ և ողջ ռուս կառավարութեան դէմ։ Այդ ժողովում, բոլորովին պարզ կերպով պահանջում էր, որ ինքնակալութեան կազմը փոխարինվի սահմանադրական կազմով։ Ու որոշվեց այն միտքը, թէ՝ ազատ դպրոցը կարող է գոյութիւն ունենալ միմիայն ազատ պետութեան մէջ։

Ինչպէս տեսնում ենք, ուսուցական միութեան գաղափարն առաջ եկաւ միաժամանակ զանազան տեղերում, բայց առանձնապէս՝ երկու մայրաքաղաքներում։ Մոսկվայի մանկավարժական ընկերութիւնը, 1905 փետրվար 26-ի ժողովում, պարտաւորեցրեց իր խորհրդին ժողովի հրաւիրել ուսուցչական ընկերութիւնների ներկայացուցիչներին ու ժողովրդական կրթութեան գործիչներին՝ համառուսական ուսուցչական ժողովի միտքն իրականացնելու համար։ Նոյն թւականի ապրիլ 11—13-ին Մոսկվայում կայացաւ այդ ժողովը, որ համարեա ամբողջապէս նուիրված էր միութեան կանոնադրութեան ուրուագիծը քննելուն, իսկ մասնաւորապէս՝ միութեան բնոյթ հարցին, այսինքն՝ պրօֆեսիօնալ լինի նա, թէ՝ միևնոյն ժամանակն էլ քաղաքական։ Այդ հարցը ստացաւ հետևեալ բանաձևը։

«Միութիւնը իր հիմնական հարցն է համարում Ռուսաստանի քաղաքական ազատութեան կռիւը և սօցիալ-անտեսական լայն բարեփոխումները»։ Բայց, որովհետև՝ այս ժողովը նախնական խորհրդակցութեան բնոյթ ունէր,—քանի որ մասնակցողները լիազօրութիւն չունէին միութեան կանոնադրութիւնն ընդունելու,—այս պատճառով որոշվեց՝ նոյն թւականի ամառը սահմանադիր ժողով հրաւիրել, ժողով, որ վերջնականապէս պէտք է վճռէր՝ թէ միութիւնը բացառապէս պրօֆեսիօնալ լինի, թէ և՛ քաղաքական։ Եւ 1905 յունիսի 9-ը դառաւ ռուս ուսուցչի մեծ տօնը։ Այդ օրը ազատ Ֆինլանդիայի հողի վրա կազմակերպվեց ռուս ուսուցչութիւնը։ Դրանից յետոյ ամէն տեղ կազմակերպվեցին ուսուցչական ժողովներ, որոնք, իրանց հերթին, զբաղվեցին Մոսկվայի ժողովը յուզող հարցով, որպէսզի պարզ որոշեն, թէ ինչ բնոյթ են ցանկալի համարում տալ համառուսական ուսուցչական միութեան։

Միութեան պատմութեան մասին՝ միւս անգամ։

Եմ. քահ. Նազարեան

Մոսկվա, 4 մայիսի

ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ ԱՆԻԻ ՎԵՐԱԲԵՐՄԱՄԲ

Հայոց Ազգագրական ընկերութեան խորհուրդը իր վերջին նիստում ի նկատ առնելով, որ ամեն տարի բազմաթիւ հայեր և օտարազգիներ այցելում են Անիին և նրա շրջակաների աւերակները, որոշեց հոգալ դիւրութիւններ տալ այցելուներին և այս նպատակով հետզհետէ, իր միջոցները ներելուն պէս, շինել մի երկաթէ կամուրջ Ախուրեանի վրա և մի պատսպարան Անիում. միևնոյն ժամանակ պահել մի հանրակառք երկաթուղու համանուն կայարանից մինչև Անի շրջագայելու համար։

Եւ որովհետև այս ամառվայ համար չի կարելի այդ բոլորը պատրաստել, այդ պատճառով և՛ որոշեց անմիջապէս մի մեծ նաւակ շինել տալ և ուղարկել Անի՝ Ախուրեանի վրայից մարդկանց անցկացնելու և մի քանի վրաններ խփել Անիում, այցելուներին օթեւանելու յարմարութիւն տալու համար։

Բացի սրանից խորհուրդը ի նկատ առնելով, որ ընկերութեան նպատակն է նպաստել ծանօթացնելու ժողովրդին իր երկրի հնութիւնների հետ, որոշեց մի էքսկուրսիա կազմակերպել դէպի Անի յունիսի սկզբին, Պրօֆ. Մառն էլ կը լինի այնտեղ, որ իր սովորական սիրալիրութեամբ, անկասկած, կը ծանօթացնէ այցելուներին Անիի անցեալ փառքի հետ։ Էկսկուրսիան մեկնելու է Թիֆլիսից դէպի Ալեքսանդրապոլ, ուր նոյն ընկերութեան ճիւղի աջակցութեամբ և ուղեկցութեամբ կառքերով անցնելու է Արգինա, Տիկոռ, Երազգաւորս, Զօրավանք և Անի, գուցէ և Էջմիածին։

Ե. Լ.

ՍՕՑԻԱԼ ԴԵՄՕԿՐԱՏՆԵՐԻ ԿՕՆԳՐԵՍԸ

«Times»-ում տպված էր մի լուր, որ իբր ռուս սօցիալ-դեմօկրատները ժողովվել են Լօնդօնում՝ զէնքեր և ռումբեր գնելու համար։ Կօնգրէսի անդամ պատգամաւոր Ծերեթելին գրականապէս մերժում է այդ լուրը «Tribun»-ում և յայտնում է, որ կօնգրէսի նպատակն է քննել բոլոր բուրժուական կուսակցութիւնների գործունէութիւնը և այն յեղափոխական խմբակցութիւնների տակտիկան, որոնք վարում են յեղափոխութիւնը կազմալուծող պարլամենտական կռիւ։

Իրանց հերթին, կօնգրէսի անդամները օգտվում են ամեն մի յարմար դէպքից, որպէսզի հեռու մնան անիշխանականների հետ համերաշխութիւն պահպանելուց։ Նրանցից մէկը «Daily News»-ի աշխատակցին յայտնել է հետևեալը։ «Մենք բոլորովին այնպէս սարսափելի չենք, ինչպէս հաւատացնում են։ Մենք առաջադէմ մասն ենք ռուսաց սօցիալ-դեմօկրատիայի, և մեր ծրագիրը միանգամայն այնպէս է, ինչպէս ձեր անգլիացի սօցիալիստ բանուորների ծրագիրը։ Մենք ընդամենը 350 պատգամաւորներ ենք, որոնցից 60-ը հրէական բունդի ներկայացուցիչներ են, 30-ը՝ լեհերի, 30-ը՝ լետօվցիների, իսկ մնացածները Եւրոպական Ռուսաստանից և Սիբիրից»։

Կօնգրէսի գլխաւոր նպատակը կայանում է—միացնել տարբեր սօցիալ-դեմօկրատական ֆրակցիաները։ Պատգամաւորների մեծագոյն մասը կը վերադառնայ Ռուսաստան, բայց և մօտ 10 հոգի կը մնան Լօնդօնում և կը կազմեն կուսակցութեան մշտական կոմիտէտը։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 մայիսի։ Նիստը բացվում է ժամը 2 և 10 րօպէին։ Նախագահում է Գօլօվինը։

Կառավարական օրինագծերի ցուցակը կարդալուց յետոյ, ըստ օրակարգի խօսքը ստանում է Կուզլէնսկին, որը անհանգիստ է համարում, որ մինչև այժմ չեն կարդացված մայիսի 6-ին, 15 նիստերից Դումայի 3 անդամներին հեռացնելու վերաբերութեամբ ներկայացրած երկու հերթական յայտարարութիւնները։

Նախագահը բացատրում է, որ այդ յայտարարութիւնները չեն կարդացվել Բէյնի խընդրով։

Բօբրինսկին—տեղից՝ «ըհը՛, այժմ հակառակ (?)։»

Ապա Կուզլէնսկին ասում է, որ ի նկատ առնելով սկսվող մեծագործ դէպքերը, որոնց մէջ կարող է կորչել մեր երիտասարդ սահմանադրութիւնը, անհրաժեշտ է անմիջապէս պարսաւանք յայտնել քաղաքական սպանութիւններին։

Նախագահը յայտնում է, որ այդ առաջարկութիւնը չի քննվի, որովհետև հարցը օրակարգի մէջ չը կայ։

Կրուպէնսկին պնդում է, որ նրա յայտարարութիւնը կարող է լուծվել միայն Դումայի որոշմամբ, այլ ոչ թէ նախագահի կարծիքով։

Նախագահը. «Զրկում եմ ձեզ խօսքից, որովհետև դուք խօսքի սահմանից անցաք»։

Ապա նախագահը զեկուցանում է, որ պատգամաւորներ Կլեպօվսկուն, Սազօնովիչին և Պուրիշկևիչին հեռացնելու առիթով ստացվել են երկու հերթական հարցապնդումներ, որոնք քննադատում են մասամբ Դումայի որոշումները, մասամբ նախագահի վարմունքը, ուստի նրանք ոչ կը կարդացվեն, ոչ էլ կը մտցվեն նիստերի արձանագրութեան մէջ։

Հերթին դրված է նակազը։ Վիճաբանութիւններից յետոյ, աննշան փոփոխութիւններով ընդունվում են 90 և 97-րդ յօդուածները, որոնցով որոշվում է գործերի քննութեան կարգը Դումայի ընդհանուր ժողովներում։

Կրքոտ վիճաբանութիւնների առարկայ է դառնում 97-րդ յօդուածը, որը որոշում է, որ ամեն մի գործի վերաբերութեամբ, նախ քան նրա քննութիւնը, կարելի է նախնական հարց յարուցել, թէ արդեօք, ընդհանրապէս քննել է այդ հարցը Դուման, թէ՞ ոչ։ Անդամների մի մասը, գլխաւորապէս ձախակողմեաններից և աջակողմեաններից այդ յօդուածի մէջ տեսնում են լիակատար ճնշում մեծամասնութեան՝ փոքրամասնութեան նկատմամբ։ Հռետօրների միւս մասը, գլխաւորապէս կենտրօնից, այդ յօդուածով, անհրաժեշտ զէնք է գտնում կռւելու փոքրամասնութեան դէմ։

97-րդ յօդուածը ընդունվում է մասնաժողովի խմբագրած ձևով, միայն կցելով Կապուստինի ուղղումը, որի համաձայն կողմնակից և հակառակ հռետօրների թիւը աւելանում է երկուսով իւրաքանչիւրին։

Մինիստրների օթեակում երևում են Ստօլիպինը և իշխ. Վասիլչիկովը։

Համարեա առանց վիճաբանութիւնների, աննշան փոփոխութիւններով միայն, ընդունվում են 98-ից մինչև 119-րդ յօդուածները, որոնք որոշում են վիճաբանութիւնների կարգը և կարգապահական տեսակէտից նախագահի իրաւունքները։

Ապա ընդունվում են 119-ից մինչև 129-րդ յօդուածները, որոնցով որոշվում է վիճաբանութիւնները կրճատելու և դադարեցնելու կարգը։

Կենդանի վիճաբանութիւններ յարուցում է 129-րդ յօդուածը, որը հռետօրների ցուցակագրելու ժամանակը կրճատելու համար պահանջում է 100 պատգամաւորներից ոչ պակաս։

Պատգամաւորների մի մասը Օզօլի գլխաւորութեամբ գտնում է, որ դրանով ցանկութիւն կայ ճնշել փոքրամասնութեան շահերը։ Միւս մասը, կուսակցական ույժերի փոխադարձ յարաբերութեան տեսակէտից, և յենվելով եղած փորձի վրա, ընդհակառակն, գտնում է, որ եթէ այդ թւանշանը պահպանվի, նոյնիսկ ամեն մէկ ֆրակցիա կը ճնշէ մեծամասնութեանը։ Վերջում 100 թիւը ընդունվում է ձայների ճնշող մեծամասնութեամբ։ Հակառակ ձայն են տալիս միայն սօցիալ-դեմօկրատները, լեհական կօլօն, հեկտեմբերականները և աջակողմեանները, ընդամենը՝ 155 հոգի։

Հերթին դրված է ագրարային հարցը։

Խօսք է խնդրում մինիստրների խորհրդի նախագահը։

Դիմիտրեւսկին առաջարկում է նիստը դադարեցնել ժամանակի ուշ լինելու պատճառով։ Քուէարկութեամբ մեծամասնութիւնը որոշում է շարունակել նիստը։

Մինիստրների խորհրդի Նախագահը արտասանում է հետևեալ ճառը։ «Պետական Դումայի պարոն անդամներ։ Ունկնդրելով հողային հարցի վիճաբանութիւններին և ծանօթանալով նրանց հետ ստենօգրաֆ տպվածից, ես եկայ այն համոզման, որ անհրաժեշտ է հէնց այժմ և եթ, մինչև վիճաբանութիւնների վերջանալը, մի քանի խօսք յայտնել ինչպէս այստեղ յարուցված հարցի, այնպէս և պետութեան կարծիքների վերաբերութեամբ։

Ես, պարոններ, նպատակ չունեմ ձեզ ներկայացնել կառավարութեան լիակատար ագրարային ծրագիրը. դա կանէ ագրարային մասնաժողովի պատշաճ վարչութիւնը։ Այսօր միայն ես տեղեկացայ, որ ագրարային մասնաժողովում, ուր չեն հրաւիրվում կառավարութեան անդամները և չեն գործադրվում կառավարութեան ձեռքի տակ եղած նիւթերը և փաստաթղթերը, սկզբունքային խնդիրներ են որոշվում։ Եւս առաւել ես անհրաժեշտ եմ համարում պարզաբանել սոսկ այն հարցերի սահմաններում, որոնք այստեղ ընդունվեցին և քննվեցին։ Ես կարծում եմ, որ այդ գործում շահագրգռված բոլոր անձնաւորութիւնները ամենաանկեղծօրէն ցանկանում են նրա լուծումը։ Ես կարծում եմ, որ գիւղացիները չեն կարող չը ցանկանալ այդպիսի մի հարցի լուծումը, որը նրանց համար հանդիսանում է ամենամօտիկ, ամենահիւանդոտ հարցը։ Կարծում եմ, որ և հողատէրերն էլ կարող չեն չը ցանկալ իրանց հարևաններ ունենալ հանգիստ և կուշտ մարդկանց, փոխարէն սովեալների ու ջարդարարների։ Կարծում եմ, որ բոլոր ռուս մարդիկն էլ, որոնք իրանց երկրի հանգստութեանն են ծարաւի, ցանկանում են, որ շուտափոյթ լուծվի այդ հարցը, որը անկասկած, թէկուզ մասամբ, խռովութիւն է սերմանում։ Ուստի ես մի կողմ կը թողնեմ բոլոր այն վիրաւորանքները և մեղադրանքները, որ տեղացին այստեղ կառավարութեան դէմ, կանգ չեմ առնի նաև այն յարձակումների վրա, որոնք կրում էին ագիտացիական դիմադրական բնաւորութիւն իշխանութեան հանդէպ։ Ես կանգ չեմ առնի նաև այն դասակարգային կռւի սկզբունքների վրա, որ արտայայտեցին այստեղ նախկին ճորտ գիւղացիները ազնուականների վերաբերութեամբ, ես կաշխատեմ ունենալ սոսկ պետական հայեցակէտ և կաշխատեմ վերաբերվել միանգամայն անկողմնապահ, նոյն իսկ աւելի անկողմնապահ դէպի այդ հարցը, խոր թափանցելու արտայայտված կարծիքների էութեան մէջ, յիշելով, որ կառավարութեան հետ հակակարծիքները բնաւ կրամօլի տեղ չեն ընդունվի վերջինիս կողմից։ Իմ կարծիքով, կառավարութիւնը կարիք ունի աւելի լայն և ընդհանուր գծերով պարզաբանվելու, քանի որ այստեղ եղած վիճաբանութիւններից, հարցի նախնական քննութիւնից պարզ երևում է, թէ ինչպէս քիչ շանսեր կան միացնելու իրար հետ տարբեր հայեցակէտները, ինչպէս քիչ շանսեր կան ագրարային մասնաժողովին տալու խիստ շրջանակներով կաշկանդված նակազը։

Անցնելով զանազան կուսակցութիւնների առաջարկութիւններին ես նախ և առաջ պէտք է կանգ առնեմ ձախակողմեանների կուսակցութեան առաջարկութեան վրա, որոնց հռետօրներից ամենից առաջ այստեղ խօսեցին պարոններ Կարաւաեվը, Ծերեթելին, Վօլկ-Կարաչևսկին և ուրիշները։ Ես չեմ մտադիր իմ կարծիքով վերին աստիճանի վիճելի այն թւանշանները, որոնց այստեղ առաջարկեցին նրանք. ես յօժարութեամբ կը համաձայնեմ երկրագործ Ռուսաստանի նրանց նկարագրած ուժասպառ պատկերի հետ։ Ցուցված դրանով, կառավարութիւնը արդէն մի շարք միջոցների է ձեռնարկել՝ հողագործ դասակարգին բարձրացնելու համար։ Ես պէտք է մատնանշեմ միայն այն, որ այն միջոցը, որպիսին այստեղ առաջարկված է, այն ճանապարհը, որպիսին այստեղ յիշատակվեց, լիակատար յեղաշրջում կը մտցնէ գոյութիւն ունեցող բոլոր քաղաքացիական իրաւայարաբերութիւնների մէջ, նա մէկ, թէկուզ և բազմամարդ դասակարգի շահերին հպատակեցնում է ազգաբնակութեան մնացած բոլոր խաւերի շահերը։ Նա, պարոններ, տանում է դէպի սօցիալական յեղափոխութիւնը։ Այդ կը գիտակցեն, ինձ թւում է, բոլոր այն հռետօրները, որոնք այստեղ խօսեցին։ Նրանց մէկը այստեղ յայտնեց, որ ներկայ մօմենտի խնդիրը կայանում է միմիայն այն բանում, որ կործանէ պետականութիւնը նրա կալուածատիրական և բիւրօկրատական հիմունքներով, և պետականութեան փլատակների վրա ստեղծէ ժամանակակից, նոր կուլտուրական հիմունքներով պետականութիւն։ Համաձայն այդ վարդապետութեան, պետականութեան անհրաժեշտութիւնը պէտք է վնասվայ ոչ թէ նրա համար, որ պետականութիւնը գնէ իրաւունքի ճանապարհի վրա, այլ նրա համար, որ հէնց արմատում ոչնչացնէ ներկայումս գոյութիւն ունեցող պետական կազմը։ Հողի ազգայնացումը (նացիօնալիզացիա), գրաւվող հողի վրա վարձատրութիւն տալու պայմանով, առանց այն էլ առաջ կը բերէ մի այնպիսի սօցիալական յեղաշրջում, բոլոր արժէքաւոր իրերի մի այնպիսի խառնակութիւն, բոլոր սօցիալական, իրաւական և քաղաքացիական յարաբերութիւնների մի այնպիսի փոփոխութիւն, որպիսին դեռ չէ ունեցել պատմութիւնը։ Բացի դա, ի հարկէ, բնաւ ամբաստանութիւն չէ ձախակողմեան կուսակցութիւնների առաջարկութեան դէմ։ Եթէ այդ առաջարկութիւնը ազատաբար ընդունվի, ինչ դուրս կը գայ դրանից։ Կը լուծվէ՞ր արդեօք, յամենայն դէպս այդ միջոցով, թէկուզ նիւթական տեսակէտից, հողային հարցը, հնարաւորութիւն կը տրվէ՞ր գիւղացիներին կարգաւորվել իրանց տեղերում։ Դրան պատասխան կարող են տալ թւանշանները, իսկ թւանշանները, պարոններ այսպիսին են, որ եթէ ոչ միայն մասնաւոր սեփականութեան, այլ և ամբողջ հողը, առանց մի մասնիկ հանելու, նոյնիսկ ներկայումս քաղաքների տակ գտնվող բոլոր հողը տրվի այժմ նադէլներ ունեցող գիւղացիներին, այն դէպքում, մինչդեռ Վօլօգդայի նահանգում եղածի հետ միասին իւրաքանչիւր տանը հասնի 147 դեսեատին, Օլօնեցկի նահանգում — 185-ական դեսեատին, Արխանգելսկի նահանգում—1039 դեսեատին, 14 նահանգներին չէր հասնի մինչև իսկ 15 դեսեատին, իսկ Պօլտավայի նահանգում, իւրաքանչիւր տանը 9 դես., Պօդօլի նահանգում—8-ական դեսեատին։ Այս բացատրվում է նրանով, որ բոլորովին անկանոն են բաժանված նահանգների վրա ոչ միայն պետական և ուդէլնի, այլ և մասնաւոր սեփականատէրերի հողերը։ Մասնաւոր սեփականատէրերի հողերի չորրորդ մասը գտնվում է այն 12 նահանգներում, որոնցից իւրաքանչիւր տունը ունի 18 դեսեատինից աւելի նադել, և մասնաւոր սեփականութեան 7-րդ մասը միայն բաժանված է 10 ամենից քիչ նադէլ ունեցող նահանգներում, այսինքն 7-ական դեսեատին իւրաքանչիւր տանը։ Ընդամէնը հաշւի են առնվում բոլոր հողերը, այսինքն ոչ միայն 107,000 ազնուականների, այլ և 490,000 գիւղացիների, որոնք հողեր են գնել, և 35,000 մէշչանների, իսկ այս վերջին երկուսը տիրում են 17 միլիոնի։ Սրանից հետևում է, որ բոլոր հողերի համաչափ բաժանումը հազիւ թէ բաւարարութիւն տայ հողային կարիքին տեղերում։ Հարկ է լինում դիմել այն միջոցին, որպիսին առաջարկում է կառավարութիւնը, այսինքն—գաղթականութեան։ Մնում է հրաժարվել ամբողջ հողը աշխատաւոր ժողովրդին բաժանելու և նրանից որոշ մասը ուրիշ շրջանի ազգաբնակութեանը բաժին հանելու մտքից։ Այս հաստատվում է ուրիշ թւանշաններով ևս։

Նոյնպէս թւանշաններով հաստատվում է եւրօպական Ռուսաստանի 50 նահանգների ազգաբնակութեան աճումը 10 տարիների ընթացքում։ Ռուսաստանը, պարոններ, չէ հանգչում։ Նրա ազգաբնակութեան աճումը գերազանցում է ամբողջ աշխարհի մնացած պետութիւնների աճումից, 1000-ին 151 մարդ տարեկան։ Այդպիսով, միայն եւրօպական Ռուսաստանի 50 նահանգներում տարին աւելանում են 1,625,000 մարդ, հաշւելով իւրաքանչիւր ընտանիքին 5 մարդ, ուրեմն 341,000 ընտանիք, այնպէս որ միմիայն աւելացած ազգաբնակութեան հողային պահանջին բաւարարութիւն տալու համար, իւրաքանչիւր տանը հաշւելով 10 դեսեատին, կը պահանջվի 3 և կէս միլիոն դեսեատին ամեն տարի։ Սրանից պարզ է, պարոններ, որ մասնաւոր սեփականութեան հողերը գրաւելով և բաժանելով, հողային հարցը չի լուծվում, դա միևնոյն է, թէ մահլամը դնել կեղտոտված վէրքի վրա։ Բայց բացի յիշատակած նիւթական հետևանքներից, ինչ կտայ այդ միջոցը երկրին, ինչ կտայ նաև բարոյական տեսակէտից։ Այն պատկերը, որպիսին նկատվում է այժմ մեր շինական հասարակութիւնների մէջ, այն անհրաժեշտութիւնը, որին բոլորը պէտք է ենթարկված լինեն տնտեսութիւնը կատարելու մէկ եղանակին, միայն մշտական փոփոխութեան անհրաժեշտութիւնը, այն դժուարութիւնը, որ տէրը անկարող է իր նախաձեռնութեամբ յարմարեցնել իր իշխանութեան տակ գտնվող հողին որ և է աշխատանք գիւղատնտեսութեան, այս բոլորը կը տարածվի ամբողջ Ռուսաստանի վրա։ Բոլորը և ամեն բան կը հաւասարվէին, հողը ընդհանուր կը դառնար, ինչպէս օդը և ջուրը. բայց օդին և ջրին մարդկային ձեռքը չէ դիպչում, չէ բարելաւում նրանց բանուորական աշխատանքը, այլապէս ջրի և օդի բարելաւման համար անշուշտ վճար դրված կը լինէր, նրանց վրա սահմանված կը լինէր սեփականութեան իրաւունք։ Ես կարծում եմ, որ հողը որ պէտք է բաժանվի քաղաքացիների միջև, և որը պէտք է գրաւվի մէկից և տրվի տեղական սօցիալ-դեմօկրատական մարմիններին, որ այդ հողը նոյն յատկութիւնները կըստանայ, ինչպէս ջուրը և օդը, նրանից կը սկսեն օգտվել, սակայն բարելաւել նրանց, նրանց վրա աշխատել այն պայմանով, որ նրանցից ստացվող արդիւնքը տրվի ուրիշներին,—դա ոչ ոք չի անի։ Սակայն աշխատանքի խթանը այն զըսպանակն է, որը սափրում է մարդկանց աշխատել։ Իւրաքանչիւր քաղաքացի կիմանայ, որ նա իրաւունք ունի ցանկութիւն յայտնել հող ստանալ, աշխատել այդ հողի վրա։ Ապա երբ այդ պարապմունքը նրան կը ձանձրացնէ, այն ժամանակ նա դէն կը շպրտէ նրան և կերթայ թափառելու լոյս աշխարհում։

Այժմ պարոններ, դառնանք մի ուրիշ առաջարկված նախագծի—ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան նախագծին։ Այդ նախագիծը այնքան էլ մեծ ծաւալով չէ վերցնում խնդիրը, և նպատակ է դնում աւելացնել գիւղացիական հողատիրութեան տարածութիւնը։ Այդ նախագիծը նոյն իսկ բացասում է, չէ ընդունում և չէ էլ ուզում ստեղծել որևէ մէկի համար հողային իրաւունք։ Սակայն ես պէտք է ասեմ, որ այնտեղ ինձ համար շատ բան անհասկանալի է մնում, հակասական շատ բաներ կան նրա մէջ։ Այդ կուսակցութեան զեկուցանողը իր ճառի մէջ խիստ կերպով քննադատեց հողի համայնացման սկզբունքը։ Ես կարծում էի, որ նա լօգիկաբար պէտք է գար բոլորովին հակառակ եզրակացութեան, այն է պէտք է ընդունէր սեփականատիրութեան սկզբունքը։ Մասամբ այդ բանը արվեց, նա ընդունեց գիւղացիների իրաւունքը անխախտ կերպով և մշտապէս օգտվելու հողից, բայց միևնոյն ժամանակ նրա տիրապետութիւնները ընդարձակելու համար նա անհրաժեշտ համարեց խախտել իր հարևան-հողատէրերի մշտական օգտվելու իրաւունքը։ Դրա հետ միասին նա ուզում է ապահովել գիւղացիների տիրապետութեան անխախտելիութիւնը ապագայում։ Բայց երբ ընդունված է հող տալու սկզբունքը, ով կարող է հաւատալ, որ ժամանակով եթէ հարկաւոր լինի հող տալ գիւղացիներին, չի տրվիլ այդպիսին։

Այդ պատճառով, թւում է ինձ, որ ձախակողմեան կուսակցութիւնների նախագիծը շատ աւելի անկեղծ է ու արդարացի, ընդունելով աշխատաւորական նորմայի վերաքննութեան և անտառներից հողերի աւելորդը խլելու հնարաւորութիւնը։ Ահաւասիկ եթէ ընդունենք լինելու պարտադիր քանակային հողերի գրաւումը, այսինքն հողերի խլման հնարաւորութեան սկզբունքը այն մարդկանցից, որոնք շատ ունեն, և տալ նրանց, որոնք քիչ ունեն, պէտք է իմանալ թէ ինչ բանի կարող է հասցնել այդ բանը։ Ի վերջոյ այդ էլ կարող է հասցնել հողի համայնացման նպատակին։ Ասենք, եթէ այժմ 1907 թւին հողատէրը ունի 3000 դեսեատին և նրանից խլվելու լինի 2500 դեսեատին, կը մնայ 500 դես. կուլտուրականի համար, բայց ժամանակի ընթացքում չէ՞ որ կուլտուրական հասկացողութեան և ազգաբնակութեան աճման փոփոխութեան հետ միասին նա ենթարկվում է անշուշտ մի ուրիշ վտանգի, այն է որ նրանից կը խլեն մնացեալ 500 դեսեատինը ևս։ Ինձ թւում է, որ գիւղացին ինքն էլ չէ կարող ըմբռնել թէ ինչու նա պէտք է գաղթէ մի ինչ որ հեռաւոր տեղ, այն պատճառով միայն, որ նրա հարևանը չէ քայքայված, այլ մեր հասկացողութեամբ կուլտուրական տնտեսութիւն ունի, ինչժէ նա պէտք է գնայ Սիբիր, ինչժէ նրան պէտք է ուղարկել, ինչպէս այդ նկատեց ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան ճառախօսներից մէկը, հարևան կալուածատիրոջ հողը։ Ինձ թւում է պարզ է, որ այդ նախագծով վերացվում է հողի սեփականատիրութեան իրաւունքը, նա հանվում է առնելու, ծախելու սահմաններից և ոչ ոք աշխատանք չի գործ դնի հողի վրա, իմանալով, որ իր աշխատանքների պտուղները մի քանի տարուց յետոյ խլվելու են։ Կուսակցութեան զեկուցանողը խլվող հողերի գինը սահմանում էր միջին թւով 80 րուբլի դեսեատինը Եւրօպական Ռուսաստանում։ Այդ հանգամանքը չէ կարող խրախուսել աշխատանք գործադրելու հողի վրա այն մարդկանց, որոնք մի տարի դրանից առաջ գնել են հողը դեսեատինը 200—300 րուբլով և իրանց ամբողջ կարողութիւնը դրել են նրանց մէջ։ Բայց ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան զեկուցանողը յայտնած մտքերի մէջ կան այնպիսինները, որոնք արժանի են լուրջ ուշադրութեան։ Զեկուցանողը ասաց, որ գիւղացիներին պէտք է վերապահել իրաւունք անձամբ իրանց գրութիւնը կարգաւորելու, ինչպէս ուզում են, այլ ոչ թէ նրանց շլքին փաթաթել մի ինչ որ թէօրիա, թէկուզ այդ թէօրիաները ընդունվէին օրէնսդիրների կողմից բոլորովին հիմնաւոր և ուղիղ։

Նախ քան կը յայտնեմ ձեզ ընդհանուր գծերով կառավարութեան դիտաւորութիւնները, թոյլ եմ տալիս ինձ կանգ առնել հողային հարցի լուծման մի եղանակի վրա, որը մեխված է շատերի գլխում։ Այդ եղանակը բռնի միջոցն է։ Ձեզ ամենքիդ յայտնի է, պարոններ, թէ որքան դիւրութեամբ է հաւատ ընծայում մեր պարզամիտ գիւղացին զանազան տեսակ լուրերին, թէ որքան հեշտութեամբ է նա անձնատուր լինում յափշտակութեան, մանաւանդ, իր հողային դիտաւորութիւնների լուծման հարցում՝ բռնութեան միջոցով։ Այդ բանի համար մեր աղէտ գիւղացին արդէն քանիցս անգամ տուժել է։ Չեմ կարող չասել, որ ներկայումս նոր բռնութիւնների ու նոր դժբաղդութիւնների սպառնալիքը օրըստօրէ շատանում է գիւղերում։ Կառավարութիւնը պէտք է հաշւի առնէ երկու հանգամանք. մի կողմից որ կասկածից դուրս է հասարակութեան լայն խաւերի ցանկութիւնը, պահանջը և ձգտումը պետութեան մէջ աշխատանքը դնել աւելի կանոնաւոր, օրինական հիմունքների վրա և ձեռնարկել կանոնաւոր նոր օրէնսդրութիւն մշակելու՝ երկրի կեանքը բարելաւելու համար։ Այդ ձգտումը կառավարութիւնը չէ կարող չողջունել և պարտաւոր է իր բոլոր ույժերը լարել նրան օգնելու համար։ Բայց դրա հետ միասին կայ և ուրիշը, նկատվում է ձգտում աւելացնելու երկրի խլրտումները, ազգաբնակութեան մէջ սերմանելու խռովութիւն և ատելութիւն դէպի կառավարութիւնը զարթեցնելու, նրա նշանակութիւնը և հեղինակութիւնը ձգելու նպատակով, կառավարութեանը թշնամի ույժերին համախմբելու դիտաւորութեամբ։ Պարոններ, այս ամբիօնից մէկը արտասանեց. մենք եկել ենք այստեղ ոչ թէ հող գնելու, այլ վերցնելու համար» (ձայներ. «իրաւ է, ճիշտ է»)։ Այստեղից, պարոններ, նամակներ էլ տարածվեցին գաւառները և գիւղերը, նամակներ, որոնք տպագրվում էին գաւառական լրագրներում, դրա համար էլ ես խօսում եմ նրանց մասին,—նամակներ, որոնք յուզմունք և խռովութիւն էին առաջ բերում տեղերում։ Այդ նամակների հեղինակները պատասխանատուութեան էին ենթարկվում, բայց ըմբռնեք պարոններ, թէ ինչ էր կատարվում գիւղական բնակիչների հասկացողութիւնների մէջ, որոնց թւում էր թէ իբր կառավարութեան գործած բռնութիւնների, արիւնհեղութեան և յանցանքների պատճառով հարկաւոր է դիմել բռնութեան և հողը վերցնել ույժով։ Չեմ տալ ես ձեզ նեղութիւն, պարոններ, փաստաթղթերի հետ ծանօթացնելու համար. այսքան միայն կասեմ, որ այդպիսի դէպքերում—և ես այդ բանը յայտնում եմ անկեղծութեամբ, որովհետև ռուսաց մինիստրը չէ էլ կարող ուրիշ կերպ ասել Ռուսաց Դումային,—կարելի է նախագուշակել, որ տեղի կունենային ույժով և բռնի միջոցներով հող ձեռք բերելու նոր փորձեր, ես պէտք է ասեմ, որ ներկայումս ազգաբընակութեան վրա աշխող կերպով ազդելու վըտանգը աւելի ու աւելի է վրդովեցուցիչ դառնում։ Պետութիւնը, ի հարկէ, չէ կարող թոյլ տալ անցնելու այդ սահմանը, ապա թէ ոչ նա այլևս չէ կարող մնալ իբրև պետութիւն և կը դառնայ մեղսակից իր սեպհական քայքայման գործում։ Այն բոլորը, ինչ ես ասացի, պարոններ, այն ձգտումների վերլուծութիւնն է, որոնք կառավարութեան կարծիքով, չեն տալիս հարցերին այն պատասխանը, գործի այն լուծումը, որին սպասում է Ռուսաստանը։ Բռնութիւններ չեն կարող թոյլատրվել։ Հողի համայնացումը կառավարութիւնը համարում է կործանարար երկրի համար, իսկ ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան նախագիծը, այսինքն կիսագրաւումը (полуэкспропріація), կիսահամայնացումը վերջիվերջոյ կը հասցնի այն հետևանքներին, ինչ որ ձախակողմեան կուսակցութիւնների առաջարկութիւնը։ Ո՞ւր է ելքը։ Մտածում է, արդեօք, կառավարութիւնը բաւականանալ թէրի միջոցներով և կարգը պահպանել ոստիկանական միջոցներով։ Բայց նախ քան միջոցների մասին խօսելը, հարկաւոր է պարզապէս պատկերացնել կառավարութեան բուն նպատակը, իսկ կառավարութեան նպատակն լիովին որոշ է. կառավարութիւնը ցանկանում է բարձրացնել գիւղացիական հողատիրութիւնը, նա ուզում է տեսնել գիւղացուն հարուստ և գոհ, որովհետև որտեղ կայ գոհ վիճակ, այնտեղ էլ, ի հարկէ, կայ լուսաւորութիւն, կայ և իսկական ազատութիւն։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Գանձասարու-Վանք-գիւղ (Ջիւանշիրի գաւառ), մայիսի 1-ին։ Արդէն 3 երկար ու ձիգ (1904—5—6) տարիներ են, որ կարկուտը ոչնչացնում է և հողին հաւասարեցնում Վանք գիւղի ցանքսերը։ Այս երեք տարվայ ընթացքում վանքցին զրկվել է իր ապրուստի միջոցից, յոյս-ապաւէն արտից, ծախել է ունեցածը։ Վերջին այս 1907 թ. ճգնաժամին վանքցին իր յոյսը սկսեց դնել դրսի օգնութեան վրա։

Աչքի առաջ ունենալով հայրենի գիւղի փչացած գիւղացիների անել դրութիւնը, նոյն գիւղացի բազուարնակ պ. Միսակ Հասան-Ջալալեանցը շտապեց օգնութեան հասնելու սոված հայրենի գիւղացիներին, յատկացնելով Շուշու Նպաստամատոյց Ցանձնաժողովի միջոցով 600 պուդ ցորեն։

Ինչպէս լսեցինք, այդ նպաստի փողից միայն 100 րուբլի նուիրել են նոյն գիւղացի Մարգարիտ և Իսաջան (մայր և որդի) Տէր-Յովհաննիսեանները, իւրաքանչիւրը 50-ական րուբլի։ Մնացեալ գումարը նուիրել է պ. Միսակ Հասան-Ջալալեանցը իր սեփական միջոցներից, հետևեալ պայմաններով։ Այդ 600 պուդ նպաստը դառնում է Վանք գիւղի հասարակութեանը մշտական սեփականութիւն։ Նոր բերքի առատ ժամանակ այդ 600 պուդ ցորենը պէտք է իրանք գիւղացիք հաւաքեն ու կազմեն գիւղական անսպառելի փոխադարձ շտեմարան, որի համար և ընտրված են նոյն Միսակ Հասան-Ջալալեանցի կողմից երեք լիազօրներ իրանց օգնականներով։

Այդ շտեմարանը պէտք է կոչվի պ. Միսակ Հասան-Ջալալեանցի որդու՝ Աշոտի անունով. «Շտեմարան Գանձասարու-Վանք գիւղի»։

Ես իբրև ուսուցիչ ի դիմաց փչացած

վանքցիների, յայտնում եմ իմ խորին շնորհակալութիւնը Թէ պ. Մ. Հասան-Ջալալեանցին և Թէ Տէր-Յովհաննիսեանցներին իրանց ըէպի խեղճ գիւղացիները ցոյց տուած մարդասիրութեան համար։ Կարիքը այնքան մեծ էր, որ վանքցին ստիպուած եղաւ դիմել և կառավարութեան օգնութեանը։ Չը մերժելով աղքատ և օրվայ հացի կարօտ վանքցիների խնդիրքը, կառավարութիւնը բաց թողեց գանձարանից փոխարէնաբար այնքան փող, որը հազիւ կարողացաւ երկու շաբաթ կերակրել վանքցուն։ Շուշու Նպաստամատոյց խանն Յանձնաժողովից վանքցիք նոյնպէս ստացան նպաստ, բայց շատ մասնաւոր և չնչին կերպով։

Ուսուցիչ՝ Գրիգոր Բարութճեանց

—

Բարսում գիւղ, (Գանձ. գաւ.) ապրիլի 28-ին։ Նախկին տարիներից, որպէս ժառանգութիւն, մի կլորիկ գումար պարտք կայ դիզված գիւղիս հասարակութեան շլնքին։ Այս պարտքը, որ տարիների ընթացքում կազմվել է ապիկար ու որկրամոլ տանուտէրների անփոյթ ջանքերով, որոնք մի տարօրինակ զուգադիպութեամբ իրանց անիրաւ գործողութիւններն ու շահատակութիւնները յարատև վարագուրելու համար միշտ էլ ժամանակին հովանաւորվել են կուլակ նեցուկներով—գիւղիս հասարակութեանը ծայր աղքատութեան է հասցրել։ 10—15 տարի է ինչ ժողովուրդը կաշուից դուրս գալով արիւն քրտինք է թափում մի կերպ դէն շպրտելու իր վզայից այդ անկոչ ծանրութիւնը, բայց դժբաղդաբար վերահաս ձախորդութիւններն ու պարբերաբար կրկնվող անբերրիութիւնը ուղղակի խոչընդոտ են հանդիսանում։

Մեր գիւղացին շատ լաւ գիտէ, թէ ով է այդ իր տեսակի օճրագործութեան հեղինակը, ով է, որ իրան նիւթապէս քամել, կմախք է դարձրել, որը այսօր էլ նրա հետ խօսում, ծիծաղում է, բայց և այնպէս գիւղացին պարփակուած է անմռունչ այդ ծանրացած վիշտը իր ծով-սրտի խորքում, թերևս մի երջանիկ օր դուրս փրկելու նպատակով...

Դեռ կենդանի «Աստուած ողորմի»-ով է յիշում ժողովուրդը սրանից 15 տարի առաջ տեղիս հանգուցեալ տանուտէր Աղաջան Անանեանին, որը շնորհիւ իր անկաշառ արդարադատութեան և բնատուր ձիրքերի, այսօր էլ անմոռաց է մնացել ժողովրդի յիշողութեան մէջ։ Բաւական է յիշատակել, որ իր մի քանի տարվայ տանուտէրութեան ընթացքում կարողացաւ գիւղամէջի պարտքն ամբողջովին մաքրել և նոյն իսկ մի քանի հարիւր րուբլի տնտեսել։ Դժբաղդաբար նրա յաջորդները ոչ միայն չաւելացրին, այլ եղածը կուլ տալով և ժամանակի ընթացքում քայքայելով մեր տնտեսութիւնը, 8000 րուբլի էլ պարտք բեռնեցին ժողովրդին։ Շատ է ծեծվել այն հարցը, որ պետք է վերջ դրվէր այս պարտքին և անա վերջապէս ամսիս 23 ին ընդհանուր ժողովը որոշեց մնացած մօտ 7000 ր. բաժանել տների, այգիների և արտերի վրա, որը իբրև թէ մինչև աշունը պէտք է հաւաքվի (ի հարկէ, բացի տէրունական հարկից, որ մօտ 2000 ր. է)։

Թէպէտ գործի գլուխ կանգնած է մեր ներկայ տանուտէրը, որ կաշուից դուրս է գալիս մի կերպ մաքրելու գիւղամէջը, սակայն մեր կարծիքով դժուար թէ այս կերպ հնար լինի վերջ դրվելու։ Դեռ բաւական չէ, որ ժողովուրդն ու տանուտէրը յանուն իրանց պատուի ճիգ են թափում ազատվելու։ Գիտենք որ իսկապէս ժողովուրդը գզված է պարտատէրերի դէմ և ուզում է ինչ գնով էլ լինի անջատվել, սակայն ինչպէս վճարէ 9000 ր. մի տարվայ ընթացքում մի համայնք, որը նիւթապէս գլխովին սպառված՝ սովի ճիրաններում խեղդվում է։

Տեղին է յիշել մի անարդարութիւն. այդ այն է, որ համագիւղացի կալուածատէր Մէլիք-Աղասամեաններն որ անհամեմատ նիւթապէս ապահովված են, պէտք է մի փոքր բեռ վերցնէին նամանաւանդ յանուն համագիւղացիութեան. այդ նրանց բարոյական պարտականութիւնն էր, էս առաւել, որ նրանք ոչ մի կոռ ու բեգարի չեն մասնակցում, գիւղական պաշտօնեաներին ռոճիկ վճարելուց ազատ են, չը նայած որ դատավարութիւնից հաւասարապէս օգտվում են, նոյն իսկ ինքնապաշտպանութեան ընդհանուր ծախսերից ոչ մէկին չը մասնակցեցին։ Փոյթ չէ առարկեն, որ առաջարկութիւն չէ եղել իրանց, թող այսուհետև անեն, ոչինչ, լաւ է ուշ քան երբէք։

Անկեղծ շնորհակալութիւններ մեր գեղջուկից համայ գիւղացի բաղուարենակ ճարտարապետ Համբ. Մէլիք-Աղասամեանին, որը երբէք չի մոռանում իր հայրենակիցներին, խօսում, հարցնում միշտ էլ հետաքրքրվում է նրանց կենցաղավարութեամբ և չի զլանում նոյն իսկ նիւթական օգնութիւն հասցնելու։ Այսպէս օր. անցեալ տարվայ գարնանը ուղարկեց գիւղիս հայ-թրքական ընդհարումներից վնասված ընտանիքներին բաժանելու 300 րուբլի, իսկ այս տարի 80 ր. էր ուղարկել Զատկական տօներին չքաւոր ընտանիքներին բաժանելու. պէտք էր տեսնէ՛լ թէ ցնցոտիների մէջ ծածկված կանայք ինչպէս իրանց բաժինները ստանալով կեանք ու արեւշատութիւն էին մաղթում նուիրատուին։

Անտանելի երաշտ է. մեր պառաւները դարձեալ սկսեցին սրբերի ու խաչերի յետևից վազվզել և զոհաբերութիւններ անել։ Ապա գետի մէջը արօրով վարելը, կանայք վերցնում են արօրը, խմբովին գնում գետի ափը, նշանակում են աւելի ազդեցիկներին մաճկալ, մշակ, ապա մի քանիսը լծվելով արօրին, սկսում են գետի միջին վերև ու ներքև քաշքշել, մինչև որ կը յոգնեն։ Այս գործողութիւնը կատարում են, որպէս զի քարասիրտ երկինքը անձրև տայ։

Ց. Երիցեան

ԻՆՉՊԷՍ ԱՊՐԵՆՔ

Վերին-Ղարանլուղ գիւղ (Նոր-Բայազէտու գաւ.), մայիսի 7-ին

—

Սովը և մթերքի պակասութիւնն իրանց ճիրաններում խեղդում են ոչ միայն յիշեալ Վերին-Ղարանլուխ գիւղի ժողովրդին, այլ նոյնպէս դժբախտութեան մէջ են դրել, ամբողջ Նոր-Բայազէտի գիւղերը։

Հացի պակասութիւնը զգալի է ամեն տեղ. մանաւանդ Նոր-Բայազէտի գաւառի Վերին-Ղարանլուխ գիւղում, որն ունի 260 տուն։

Այդ 260 տնից միայն 10 տուն հազիւ ունենայ ուտելու ցամաք հաց, իսկ մնացածը չը գիտէ ուր գնայ և ում դիմէ։ Գարունն եկաւ, ոչ ուտելու հաց ունինք և ոչ ցանելու սերմ. ով տասը ոչխար ունէր, հինգը ծախեց հացի տուեց, ով երկու եզն ունէր, մէկը հացի տուեց, ով երկու կով ունէր, մէկ հատը ծախեց՝ հացի տուեց։ Խնդրում են օգնութիւն, բայց օգնութիւն անող չը կայ, իրանց յոյսը ամեն տեղից կտրած, դիմում են Կովկասի զանազան տեղեր, հաց և աշխատանք որոնելու։

Գաղթում են, ոչ յիշեալ գիւղացիք, այլ ամբողջ Նոր-Բայազէտի գիւղերը. գաղթում են հարիւրներով, հազարներով, թողած տուն-տեղ և իրանց ընտանիքին հրաժեշտ տալով իրանց արիւնով և դառն աշխատանքներով մայր հողին խումբ-խումբ դիմում են մեծ քաղաքներ և Անդրկովկասեան արդիւնաբերական վայրերը, հաց ու ապրուստ որոնելու համար։ Ինչ պէտք է լինի մեր ճարը։

Ս. Ցարութիւնեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Հինգշաբթի մայիսի 10 ին, Թիֆլիսի քաղաքային ձայնաւորների արտակարգ ժողովը, որը լսելով քաղաքագլխի պաշտօնակատար իշխ. Վ. Ն. Չերքեզովի հաղորդած լուրը՝ Թագաւոր Կայսրի բարեյաջող ազատվելու մասին Նորին Մեծութեան կեանքի դէմ պատրաստվող մահափորձից, Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը արտակարգ ժողովում միաձայն որոշեց՝ արտայայտել Թիֆլիս քաղաքի ազգաբնակութեան և քաղաքային վարչութեան կողմից հաւատարիմ հպատակի զգացմունքները և ամենակենդանի ուրախութիւն Նորին Կայսերական Մեծութեանը՝ նրա անձին սպառնող վտանգից ազատվելու առիթով։ Որոշվել է այդ մասին զեկուցել Կովկասի Փոխարքային և խնդրել, քաղաքային խորհրդի կայացրած այդ որոշումը հաղորդել Կայսրին։

—

Թիֆլիսի գեներալ նահանգապետի կարգադրութեան համաձայն մայիսի 10-ին դադարեցրել են Թիֆլիսում հրատարակվող «Ջայն» շաբաթաթերթը։

—

Բաղա գիւղի բնակիչները միջնորդութիւն են յարուցել, որով խնդրել են տալ լցացուցիչ 300,000 փոխատուութիւն կերակրվելու և սերմացուի համար։

—

Մայիսի 10-ին, ցերեկվայ ժամը 1-ին, երկաթուղային վարչութեան ընդհանուր դահլիճում, բոլոր ծառայողների ներկայութեամբ, մաղթանք է կատարվել Թագաւոր Կայսրի վտանգից ազատվելու առիթով։

—

«Закавказье» լրագրին արժանահաւատ աղբիւրներից հաղորդում են, որ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վորոնցով-Դաշկովը Պետերբուրգում կը մնայ ընդամենը $1^1/_2$ ամսու չափ։ Այդ ժամանակամիջոցում լուծում կը ստանան մեր երկրի համար կարևոր մի քանի բարենորոգումներ, որոնք մշակված են Փոխարքայի ցուցմունքով։

—

«Մշակի» 1907 թ. № 85 յայտարարված է, որ Մերվից ստացված է աղէտեալների օգտին Գրիգոր Ասադեանի միջոցով ժողոված 162 ր. 12 կ.—դա թիւրիմացութիւն է. այդ 162 ր. 12 կ. այն գումարն է, որ ստացվել է թատերասէրների տուած ներկայացումից և որի մասին «Մշակի» № 70 տպված է առանձին նամակ Մերվից։

—

Կովկասի Փոխարքայի կարգադրութեամբ, կովկասեան տնայնագործական կոմիտէտի միջոցները աւելացնելու համար, տալ կովկասեան երկրի զէմստվային միջոցներից 6000 րուբլի։

—

Գեներալ-նահանգապետը չէ թոյլատրել մանր առևտրականների արհեստակցական միութեան ընդհանուր ժողով գումարել քաղաքային դումայի դահլիճում՝ յիշեալ ընկերութեան վարչութեան անդամներ և այլ պաշտօնական անձինք ընտրելու համար։

—

Մօտ օրերս պաշտօնական գործերով Թիֆլիս է գալու Երևանի նահանգապետ բարօն Տիզէնհաուզէնը։

—

Թիֆլիսի վաճառականական բանկը և փոխադարձ վարկի Թիֆլիսի ընկերութիւնը մահմեդական բարեգործական ընկերութեան նախագահ Ի. Բ. Վէքիլովին ուղարկել են 3000 րուբլի, որ նուիրել են նրանք արևելեան Անդրկովկասի սովեալ մահմեդականների օգտին։ Մայիսի 9-ին կայացել է մահմեդական բարեգործական ընկերութեան կարգադրիչ մասնաժողովի անդամների և մահմեդական ինտէլիգենցիայի ներկայացուցիչների միացեալ խորհրդակցութիւնը՝ այդ փողերը զանազան գաւառների սովեալների մէջ բաժանելու և քննելու այն հարցը, թէ ինչ կերպ կարելի է օգնել սովեալներին—փողով թէ ալիւրով։ Վճռվում է սովեալներին ուղարկել փող, և բաժանել այսպէս՝ Զանգեզուրի գաւառին—1000 ր. Շուշու գաւառին—600 ր. (բժիշկ Կ. Բ. Մեհմանդարովի միջոցով), Ղազախի գաւառին—600 ր. (Գաիբովի ձեռքով), Նախիջևանի գաւառին—400 ր (տ. Ամիրովի և Սէյիդովի միջոցով) և Ջիվանշիրի գաւառին—400 ր. (տ. Դաւաթդարովի ձեռքով)։ Խորհրդակցութիւնը որոշել է նոյնպէս շնորհակալութիւն յայտնել առևտրական բանկին և փոխադարձ վարկի ընկերութեան սովեալ մահմեդականներին 3000 րուբլի յատկացնելու համար։

—

Կիրակի, մայիսի 13-ին նշանակված է մահմեդականների բարեգործական ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողով, ուր կը կարդացվի ընկերութեան գործունէութեան մասին զեկուցում և, բացի դրանից, կը մշակվեն միջոցներ այդ ընկերութեան ապագայ գործունէութեանը կենդանութիւն ներշնչելու վերաբերեալ։

—

Լուրերին նայած, Գանձակի նահանգապետի պաշտօնակատար Կոզլովը կը հաստատվի Գանձակի նահանգապետի պաշտօնում։

—

Երէկ, առաւօտեան Զուբալովի ժողովրդական տանը Արդուլ Զաֆար Սամեդովը կարդացել է դասախօսութիւն թուրքերէն լեզուով «մարդու մարմնի կազմի մասին»։ Ունկնդիրներին ցոյց են տրվել մարմնի բոլոր մասերը քարտէզի վրա և կմախքի օգնութեամբ։ Հասարակութիւնը շատ է հետաքրքրվել այդ դասախօսութիւնով և վարձատրել է դասախօսին ծափահարութիւններով։

—

Մայիսի 10-ին, Ն. Աղանեանի տպարանում ձերբակալել են գրաշար Խ. Յովսէփեանին և կազմարար Դ. Օքոյեանին և բանտարկել են։ Բանտարկելու պատճառները յայտնի չեն։

—

Մայիսի 9-ին, «Высоцкій и Ко» առևտրական տունը ծախել է շուշու բնակիչ Մամեդ Հասան օղլին գնել է 1 պուդ թէյ։ Մի քանի ժամ անցնելուց յետոյ, նա թէյը ետ է բերել և խնդրել է այդ թէյի տեղ տալ իրան մասմաս վաճառելու համար փոքր կապոցներով։ Հասան-օղլու վերադարձրած կապոցը քննելուց երևացել է, որ բանդերոլը զգուշութեամբ հանել է, թէյը դատարկել է, իսկ թէյի տեղ լցված է ինչ որ սև խոտ, թէյի նման։ Սրիկայութեան մէջ մեղադրվողը ձերբակալված է։

—

Մայիսի 9 ին, երեկոյեան ժամը 10-ին Թիֆլիսի վաճառական Ռամենդակը յայտնել է 10-դ քաղաքամասի ոստիկանութեանը, որ նա ստացել է «Тифлисскіе террористы» կուսակցութիւնից մի նամակ, որով իրանից պահանջում են 5000 րուբլի։ Այդ պատճառով Ռամենդակի տան առաջ պրիստաւը կանգնացրել է զգեստները փոխած գորոդովոյներ, որոնք գիշերվայ ժամը 12-ին նկատել են 4 կասկածաւոր տեղացիների, որոնցից երեքին իսկոյն բռնել են, իսկ 4 րդը սկսել է փախչել, բայց շուտով նրան էլ ձերբակալել են։ Ձերբակալվածները եղել են՝ Դմիտրիյ Կօբուլաշվիլի, Նիկոլայ Խօդաշվիլի, Դիվան Բեսաշվիլի և ալէքսանդրապօլցի Մարտիրոս Սուքիասեանց։ Ձերբակալվածներին տարել են կոմենդանտի վարչութիւն։

—

Դաղաղներ պատրաստող խանութների վարպետները և սրանց օգնականները յայտնել են իրանց տէրերին, որ իրանց աշխատանքները շատ ծանր են, որովհետև նրանք աշխատում են օրական համարեա 16 ժամ և նոյնիսկ տօն օրերը, որով պահանջում են, 8 ժամվայ բանւորական օր, ոչնչացնել օրավարձը, և նրա տեղ սահմանել ամսավճար, հանգստութիւն տօն օրերը և բանւորներին աշակերտ կամ ընդունելը թողնել բանւորներին։

—

Հոգաբարձական խորհուրդը իր նիստում որոշել է, ինկատի առնելով 1-ին արական գիմնազիայում պատահած միջադէպը, աւարտական քննութիւնները յետաձգել—ինչպէս այդ գիմնազիայի աշակերտների, այնպէս և էկստերների համար—այս տարվայ օգոստոս ամսին։ Այս որոշումը հաստատութիւն է գտել Փոխարքայից։

—

Բագուի քաղաքապետ գեն.-մայոր Կոնևսկին մայիսի 7-ին այցելել է Բայիլովի բանտը, հարց ու փորձ է արել բանտարկվածներին և նոյն օրը հրամայել է արձակել բանտից Լ. Մակսիմովին, Դ. Կուզնեցովին, Ֆ. Կուրենկովին, Տ. Սելեվերստովին, Գ. Եվլամպիևին, Ի. Վասինին և Ի. Կարնիկովին։

—

Գանձակից հաղորդում են «Кавказъ» լրագրին, որ այնտեղ ներկայումս այլ ևս կարիք չի զգացվում Պարսկաստանից հաց տեղափոխելու։

—

Նազրանովսկի շրջանի ինգուշ շինական հասարակութիւնները կազմել են մի դատավճիռ արիւնահեղ ընդհարումները դադարեցնելու և արիւնակիցներին հաշտեցնելու վերաբերմամբ։ Դատավճռի մէջ այդ առիթով մտել է այն կէտը, որ այն անձերը, որոնք չեն ենթարկվի ժողովրդի այդ որոշման և չեն հաշտվի որոշված ժամանակամիջոցում, նաև հաշտութիւն խանգարողները չեն կարող տանելի լինել, իբրև հասարակական անդորրութեան և բոլոր բնակիչների աչողութեան համար վնասակարներ, և այդ պատճառով պէտք է աքսորվեն Նազրանովսկի շրջանի և Թերեկի վիճակի սահմաններից դէպի հեռաւոր նահանգները ընտանիքներով և, միևնոյն ժամանակ, կը հանվեն իրանց գիւղի ցուցակից։ Աքսորված ընտանիքի տեղափոխելը շինական հասարակութիւնը ինքն է յանձն առնելու, իսկ յետոյ իր արած ծախսերը կը ծածկէ աքսորվողից մնացած գոյքից, իսկ անբաւարար լինելու դէպքում—նրա ազգականների գոյքից, մինչև 3-րդ գլուխը։ Աքսորելու համար բաւական փաստեր կը համարվեն՝ 1) ոստիկանական արձանագրութիւնը արիւնակիցների ընդհարման կամ չը կայացած հաշտութեան մասին, 2) նաիբի մասնութիւնը և 3) ժողովրդական դատի (մահմեդական դատաւոր) մասնութիւնը նոյն հարցի վերաբերմամբ։ («Տեր.»)։

—

Սուխումում կազմվում է «իսկական ռուս մարդկանց դաշնակցութիւն» Բարսկու, Լ. Ժուպրի, Վլազինսկու, Դեյլու և ուրիշների նախաձեռնութեամբ։ «Бат. Год.»-ի ասելով, տեղին Վլազինսկայան արդէն գնացել է Օդեսսա՝ դաշնակցութեան անդամների համար «նշաններ» և խաչեր բերելու։

—

Մինչև աշունը զինւորա-բժշկական ակադեմիան փակվել է։

—

Լէյբ-գվարդեան Սիմեոնովսկի գնդի հրամանատար Շիլտէրը նշանակվում է Նորին կայսերական Մեծութիւն Մեծ Իշխան գահաժառանգ Ալէքսեյ Նիկոլայեվի դաստիարակ։

—

«Сегодня» լրագրի ունեցած տեղեկութիւններին համաձայն, պրեմիեր Ստոլիպինը պատրաստած է ունեցել մասնաւոր ամնիստիայի նախագիծ, որը մտադրութիւն կար հրատարակել թագադրութեան օրը, մայիսի 14-ին։ Սակայն ներկայումս, վերին աստիճանի կարևոր դէպքերի պատճառով, ամնիստիայի հարցը յետաձգված է անորոշ ժամանակով։

—

«Свѣтъ»-ը տպագրել է «Daily Telegraph» լրագրի տեղեկութիւնը, թէ տէրրորիստները կաշառել են Ցարսկօ Սէլոյի ինչ որ պաշտօնեայի, որը նրանց ապաստարան է տուել իր բնակարանում։ Դաւադիրները թւով 80 հոգի են եղել։ Այդ հրէշաւոր մտադրութիւնը բացվել է հենց իրականացման ժամից առաջ։

—

«Слово» լրագրում տպված է. «Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց չընդունել այն ձանձից պատգամաւորութիւնը, որոնք իրանց անուանում են միապետականներ, բայց շարունակ դէմ են կանգնած սահմանադրական միապետութեանը։ Այդ պատճառով համագումարը համարձակվեց որոշել, չը կատարել միապետի կամքը, խաղաղ և պտղաբեր աշխատելու նկատմամբ»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Մայիսի 10-ին, երեկոյեան մօտ ժամը 10-ին, Սուրբ-Կարապետեանի զաքեկայրում մի անյայտ չարագործ ատրճանակի հառուածով վիրաւորել է Ստեփան Տօնիկովին։ Վիրաւորվածին տարել են Միքայէլեան հիւանդանոցը։ Տօնիկովի ասելով վիրաւորողը եղել է Ցաքոր Ցաքոբեանցը։

—

Մայիսի 10-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին, Ակիմովսկի և Զախարևսկի փողոցների անկիւնում (5-րդ քաղաքամաս.) մի անյայտ անձնաւորութիւն, ատրճանակի հարուածով սպանել է պարսկահպատակ Մուշեղ Առաքելեանցին և ոտքից վիրաւորել է պատահմամբ անցնող Դարիա Սարաջեվին։ Սպանվածի դիակը տարել են Միքայէլեան հիւանդանոցը։

—

Մայիսի լոյս 10-ի գիշերը, Օլգինսկի փողոցում Տէր-Ոսկանեանի կօշիկների խանութից անյայտ անձեր գողացել են 300 րուբլու ապրանք։

—

Մայիսի 10-ին, երեկոյեան Նախալովկայում ոստիկանութիւնը ձերբակալել է աքսորավայրից փախած Իլլարիոն Լեժիշուկին։

—

Մայիսի 9-ին, առաւօտեան ժամը մօտ 9-ին, Նիկոլաևսկի փողոցում բնակվող Գասպար Յովհաննիսեանը յայտնել է 10-րդ քաղաքամասի պրիստաւին, որ գիշերը նրա բնակարանը մտել են ատրճանակներով և դաշոյններով զինված 5 անյայտ չարագործներ և մահվան սպառնալիքով վերցրել են 448 րուբլի փող և 300 րուբլու զանազան իրեր և Յովհաննիսեանին ձեռքից թեթև կերպով վիրաւորել են և անյայտացել։

—

Մայիսի 9-ին, ցերեկվայ ժամը 4-ին, Նուխու բնակիչ Միքայէլ Թադէոսեանը յայտնել է ոստիկանութեանը, որ նրա բնակարանից գողացել են փողի քսակը մէջը 60 րուբլի փող։ Թադէոսեանը յայտնել է, որ կասկածում է գողութեան մէջ Ցարութիւն Մնացականեանին և Հերքինայ Աղբէկովին, որոնց ձերբակալել են։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

10 մայիսի

ՄՕՍԿՎԱ, 9 մայիսի։ Համալսարանի ռէկտորը, խորհրդի որոշմամբ, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրին ուղարկել է հետևեալ հեռագիրը. «Մօսկվայի կայսերական համալսարանի խորհուրդը, մայիսի 9-ին արտակարգ ժողովում, միաձայն որոշեց դիմել Ձերդ Գերազանցութեան խնդրելով ամենախոնարհաբար զեկուցանել Թագաւոր Կայսրին հետևեալ շնորհաւորութիւնը. Ձերդ Կայսերական Մեծութիւն Մօսկվայի համալսարանի խորհուրդը, խորապէս յուզված Ձերդ Մեծութեան նուիրական կեանքի դէմ կայացրած մտադրութեամբ, սրտագին իր ողջոյնն է ուղարկում Ձեզ, Թագաւոր, որ ազատվեցիք Ձեզ սպառնացող վտանգից։ Թող Տէր-Աստուածը պահէ Ձեզ երկար տարիներ ի փառս և յերջանկութիւն վերածնված Ռուսաստանի։ Ռէկտոր Մանուիլով»։

Նոյն օրինակ հեռագիրներ ուղարկել է ռուս ժողովրդի միութեան և հոկտ. 17-ի դաշնակցութեան գերմանական խմբակի միացեալ ժողովը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 9 մայիսի։ Գիշերս, 25 երիտասարդներ զինված յարձակում են գործել Նիկոլայևսկի երկաթուղու Օբուխովօ կայարանի վրա։ Սպանված են ժանդարմը և պահապանը։ Յարձակվողները երբ ձեռնարկում են կասսան կոտրել, այն ժամանակ կայարանի հսկիչը կարողանում է դուրս վազել և յայտնել երեք քաղաքապահների։ Կողոպտիչները անմիջապէս դիմում են փախուստի, որի ժամանակ նրանցից մէկը վիրաւորվում է։ Կայարանի շուրջը խուզարկելու ժամանակ, ձերբակալվում են 20 հոգու։ - Ուշ գիշերով Վարշաւային Թղթեղէնի գործարանում հրդեհ ծագեց. վնասները հասնում են 600000 րուբլու։

Քաղաքապետը ուժեղացրած պահնորդական դրութեան հիման վրա դադարեցրեց «Русь» լրագիրը։

ՄՕՍԿՎԱ, 9 մայիսի։ Ժամանակաւոր բերդի կառավարիչ Բայկալովը 6 չարագործների ձեռքով մահացու կերպով վիրաւորվեց։

11 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 մայիսի։ Հոկտեմբերականների համագումարի հինգերորդ նիստում, որ կայացաւ կրկին Գուչկովի նախագահութեամբ, ընդունվեց, առանց էական փոփոխութիւնների, դաշնակցութեան առաջին ծրագրի բաժանումը, որը որոշում է Ռուսաստանի պետական կազմութիւնը. ընդունվեցին նաև երկու բանաձևներ առաջինը, որ Դուման անյապաղ չերկմտելով կը կատարէ իր պարտականութիւնը, մերժելով Լեհաստանի աւտոնոմիայի օրինագիծը, երկրորդ, որը տաք և բուռն վիճաբանութիւնների առարկայ դարձաւ, ընդունում է բոլոր ազգութիւնների իրաւունքները հաւասար, սակայն ի տես ունենալով անկուլտուրական տնտեսական պայմանները, անհնարին համարվեց անմիջապէս հաւասարացնել հրէաների իրաւունքներն ևս, որով առաջարկվեց անյապաղ վերաքննել լիակատար կազմով հրէաներին վերաբերեալ օրէնսդրութիւնը։

Ապա ընդունվեց 40 հոգուց բաղկացած կենտրոնական կոմիտէտ, որի մշտական տեղը լինելու է Մօսկվան։ Վերջին նիստը վաղն է։

ՊԵԱՏԻԳՈՐՍԿ, 10 մայիսի։ Բացվեց ուսանողական սանատորիա 10 վճարելի, 6 կիսավճար և 4 ձրի բաց տեղերով։ Պահելը և բժշկելը—35 րուբլի ամսական։

ՀԵԼՍԻՆԳՖՈՐՍ, 10 մայիսի։ Սէյմի նախագահ, կամ ինչպէս ասում են տեղական բարբառով տալման—ընտրվեց փաստաբան Սվինխուվդան, որը յայտնի քաղաքական գործիչ է։ Փոխ նախագահներ—սօցիալիստ, փիլիսոփայութեան դօկտոր Ավ. Ուրսին և պատմութեան պրոֆէսոր - հրապարակախօս Բարօն Նազմէնը։

ՄՕՍԿՎԱ, 10 մայիսի։ Համազեմստվային կազմակերպութիւնը կենտրոնական մատակարարական կոմիտէտից ստացաւ 1,162,000 րուբլի։

ԼՕՁ, մայիսի։ Ցերեկվայ ժամը 3-ին, երեք անյայտ չարագործներ դաշոյններով սպանեցին Պօզնանսկու գործարանի տեխնիքական բաժնի վերատեսուչ Դաւիդ Րօզենգալին։

ՎԻԵՆՆԱ, 10 մայիսի։ Լրագիրները հաղորդում են, որ Գալիցիայում, ընտրողներին աշխատել են—լեհական կոլոյի թեկնածուներին անցնելու համար։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 10 մայիսի։ Թագաւոր կայսրը բարեհաճեց բախտաւորեցնել Պետական Խորհրդին հետևեալ պատասխանով. «Սրտագին շնորհակալ եմ Պետական Խորհրդից ինձ արտայայտած զգացմունքների համար։ Հաւատացած եմ, որ նա ինձ համար հաւատարիմ և հաստատուն օգնական կը լինի բոլոր գործերում, իսկ ինձ համար կեանքը արժէք չունի. թող միայն ապրէ Ռուսաստանը փառքով, խաղաղութեամբ եւ երջանիկ»։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)
ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱԻՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) միզաստ. հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին և ներվայինի։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒՍՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. վիրաբուժութիւն։
Ա. Մ. ՓՈՒԼԻՆՈՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.։
Ն. Ի. ԳՋԵԼԻԵՎ—1—2 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի
Ա. Պ. ՀԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԻՆԱ—$1^1/_2$—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Ց. ԳՈՒՐԳԵՆՈՎ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութեան։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Ց. ԳՆԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզաստ. և մորթու հ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համաճարակի (կօռի սիֆիլիսի) և ծաղկապատուաստի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւնն ամեն օր
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելեամինովսկայա փողոց № 8.
(ե. հ. շ.) 57—100

Հին-Նախիջևանի Ալլահի գիւղացի
Նաւասարդ
Նաւասարդեանը,
որը գտնապան էր Թիֆլիսում, Միջին փողոցում Արտէմ Ցարութիւնովի ոսկեղէնի խանութի, մայիսի 3-ին Մ. Սահակեանի սրճարանից դուրս են եկել երկու անյայտ երիտասարդներ և տարել են յայտնի չէ թէ ուր և մինչև այժմ չը վերադարձել։
ԱՂԱՉՈՒՄ ԵՄ
նրա ուր լինելու մասին տեղեկութիւն ունեցողներին, յայտնել ինձ։ Тифлисъ, Армянскій базаръ, дХудадова, Степану М. Меликянцу.
1—2

Մարգանեցի, պղնձէ, կօբալտի և անտիմօնի հանքատեղեր պահանջվում են արտասահմանեան փիրմաների համար։ Նոյնպէս և ուրիշ տեսակ հանքեր և այնպիսի կաղնէ մեծ անտառներ, որոնք ունեն տեսակ-տեսակ փայտեր, բարեհաճեն գրել գրաւոր կերպով՝ Тифлисъ, Главный почтатъ, почтовый ящикъ № 41.
(հ. շ. կ.) 2—8

ՀԱՅՐԵՆԻՔ՝
արտասահման մեկնելու
ՊԱՏՃԱՌՈՎ
ծախում եմ շատ լաւ սկսած գալանտէրէյնի և թղթի մեծ մագազին, որը վաճառում է օրական 200 րուբլուց ոչ պակաս։ Պայմանների մասին կարելի է իմանալ «Версаль» հիւրանոցի գրասենեակում։
(6, 8, 10,12,13) 3—5

Ջուտ արդիւնքը հայ սովեալների օգտին
ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Վ. ՆԵՄԻՐՕՎԻՉ-ԴԱՆՉԵՆԿՕՅԻ
„Հայունի Գայիանէ“
Դիմել թարգմանչին՝ Москва армянскому Архид. Арсену, կամ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցին։
Հաշիւը հրապարակով
3—4

ԵՐԿԱԹՈՒՂԱՅԻՆ ԳՆԱՑՔՆԵՐ
(Թիֆլիսի ժամանակով)

Թիֆլիսից դէպի Բագու		
Արագ	6 ժամ 58 ր.	առաւօտ.
Մարդատար	9 » 3 »	»
Փոստատար	8 » 34	երեկոյեան
Թիֆլիսից դէպի Բաթում		
Փոստատար	1 ժամ 21 ր.	ցերեկվայ
Արագ	11 » 58 »	գիշերվայ
Մարդատար	1 » 3 »	»
Թիֆլիսից դէպի Բօրժոմ		
Մարդատար	9 ժամ 48 ր.	առաւօտ.
»	3 » 8 »	ցերեկվայ
Թիֆլիսից դէպի Երևան		
Մարդ-ապրանք.	1 ժամ 43 ր.	ցերեկվայ
Փոստատար	1 » 8 »	գիշերվայ

ՄԵԿՆԵԼՈՒ պատճառով
ԾԱԽՎՈՒՄ Է
տնային նոր կահկարասիք նկարչի պատկանելիքներով։ Կարելի է տեսնել ամեն օր ցեր. 10—2 ժամը և երեկոյեան 4—6 ժամը, բացի կիրակի օրվանից։ Бебутовская ул. д. Орбели № 56, բնակարան Նշանեանցի։
(շ. կ. ե. հ. կ.) 1—5

Մայիսի 25-ին
Զուբալովի հասարակական տանը
ժողովրդական համալսարանների Թիֆլիսի ընկերութիւնը երաժշտական գործիչների ընկերութեան հետ միասին
կը կայացնէ
ԿՈՆՑԵՐՏ
Երկու ընկերութիւնների միջոցներն էլ ուժեղացնելու նպատակով։
1—1

Ժողովրդական համալսարան
Կիրակի, մայիսի 13-ին
Զուբալովի հասարակական տանը
կը կայանայ
2 դասախօսութիւն
1) Պ. Սուրգուլաձէի, վրացերէն լեզուով
ԴԱՐՎԻՆԻ ԹԵՕՐԻԱՆ
2) Ալ. Ի. Խատիսեանի, հայերէն լեզուով
ՆՈՐՄԱԼ ՀԱՆԳՍՏՈՒԹԻՒՆ
Վրացերէն դասախօսութեան սկիզբն է ժամը 11-ին, իսկ հայերէնինը 12 ժամին։

ՄԻ ՀԱՅ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ
որոնում է խոհարարի, գռնապանի, գործակատարի կամ որևէ պաշտօն։ Հասցէն՝ Вардисубанская ул. № 3, Ованесу Ованесову.
1—2

ՀՐԱՒԷՐ
Կիրակի, ամսիս 13-ին, առաւօտեան 11 ժամին, Շամքոռեցոց ս. Աստուածածին եկեղեցում լինելու է ծխականների առաջին ընդհանուր ժողով՝ պաշտօնից հրաժարված հոգաբարձու պ. Նարիմանեանի փոխարէն՝ նոր հոգաբարձու ընտրելու, որի համար յայտնում եմ նոյն եկեղեցու ձայն ունեցող երկսեռ ծխականներին ներկայ լինել ժողովին՝ ընտրութեան մասնակցելու։
Թիֆլիսի հայոց եկեղեցիների Բ. մասի գործ. ակալ՝ Ղևոնդ քահ. Մամիկոնեան
(շ. կ.) 1—2

Լոյս տեսաւ
ԷԴՈՒԱՐԴ ԲԷՐՏԱՆ
ՄԵՂՈՒՆԵՐԻ
ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ
Թարգմ. Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
76 նկարով և փեթակի երեք գլխաւոր տեսակների գծագրական քարտերով։
ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲԼԻ
Վաճառվում է Կովկասեան Շերամապահական կայարանում։
ա. օ. 7—10

ԷԺԱՆԱԳԻՆ
գրադարանների Վարչութիւնը ձեռնարկելով գիւղական գրադարանների համար գրացուցակներ կազմելու գործը, սրանով դիմում է բոլոր հայ հեղինակներին, թարգմանիչներին և հրատարակիչներին, խնդրելով ուղարկել վարչութեան երկուական օրինակ իրանց գրքերից գրախօսելու և լաւագոյնները գրացուցակների մէջ մտցնելու։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Вельяминовская ул. № 8. Дешевая библіотека-читальня.
(հ. շ.) 9—10

„ԱՍՏՂԻԿՆԻԿ“
ՄԱՐԻԱՄ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆԻ
Գրավաճառանոցը
(Բագու, Օլգինսկայա № 9)
Ընդունում է ամեն տեսակ հրատարակութիւններ կոմիսիայով և պահեստի համար։ Պ. պ. հրատարակիչներին խնդրում ենք ծանօթանալու համար ուղարկել իրանց հրատարակութիւնները և պայմանները։
(շ.) 23—50

Թիֆլիսի Քաղաքային Վարչութիւնը
յայտնում է ընդհանրութեան, որ 1907—1911 քառամեակի Թիֆլիսի քաղաքային խորհրդի ձայնաւոր ընտրողների ԵՐՐՈՐԴ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ (8, 9 և 10 քաղաքամ.) ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԿԻ տպագրած օրինակները, ինչպէս և ընտրութիւնները կատարելու կանոնները ու հրահանգները ԿԱՐԵԼԻ Է ՍՏԱՆԱԼ Քաղաքային Վարչութեան դիւանում մայիսի 11-ից ցեր. 10—3 ժ. բացի կիրակի և տօն օրերը։
1—3